

<http://muzeum.teremiski.edu.pl> 3

Ніва

ТЫДНЁВІК БЕЛАРУСАЎ У ПОЛЬШЧЫ

PL ISSN 0546-1960

NR INDEKSU 366714

Купала ў Варшаве 12

<http://niva.iig.pl>

redakcja@niva.iig.pl

№ 07 (2857) Год LVI

Беласток, 13 лютага 2011 г.

Цана 2,50 зл. (VAT 5%)

Тэкст і фота Міхала МІНЦЭВІЧА

Маладыя не рвуцца да земляробства

Арлянская гміна, распаложаная ў паўднёва-ўсходняй частцы Бельскага павета, займае абшар каля 170 квадратных кіламетраў. У 22 салэцтвах пражывае каля 3 300 чалавек, з чаго ў самой Орлі — 907 жыхароў (стан з 12 мая 2010 г.; у 1988 годзе ў гміне пражывала 4 891 асоба, з чаго ў самой Орлі дзве тысячы). Насельніцтва гміны складаюць у большасці пажылыя людзі, пенсіянеры. У гміне нараджаецца вельмі мала дзяцей, напрыклад, ад студзеня да мая 2010 года нарадзілася чацвёра дзяцей, а памерла 28 асоб.

Калі звыш дзесятка гадоў таму пачынаў я збіраць, апрацоўваць і публікаваць на старонках „Нівы” матэрыялы на тэму гінуўшых прафесій, не думаў я, што да іх неўзабаве трэба будзе прылічыць таксама земляробства. Помню, аднак, што такі паслядоўны з кожным годам ход падзей прадбачыў мясцовы лекар ветэрынарыі Юзаф Бжана. Тады не хацелася мне ў гэта верыць, але ўсё ж такі...

Да праблемы абьякава паставіліся і гмінныя ўлады. 31 снежня 1999 года Гмінная ўправа, якую ў большасці складалі сяляне, вырашыла пра ліквідацыю ветэрынарнай клінікі ў Орлі і пільна прадала яе будынак (неаднаразова пісала пра гэта „Ніва”). Працу страціла каля дзесятка ветэрынараў, астаўся толькі адзін, якому памяшканне для ветэрынарных паслуг выдзялілі ў пажарным дэпо альбо ў ачышчальні сцёкаў; ветэрынар перабраўся тады ў Бельск-Падляшскі.

З кожным годам падаў лік гаспадарскай жывёлы на тэрыторыі гміны, а сяляне ў выпадку яе захворвання вымушаны былі клікаць лекара з Бельска. Словы майго размоўцы збыліся: на працягу трох гадоў ад ліквідацыі ветлячэбніцы лік гаспадарак у гміне скараціўся на 27,4%, а пагаліўе кароў — на 32,5%. Гэтая дынаміка спаду сельскагаспадарчай вытворчасці паказвала, што неўзабаве ў Арлянскай гміне астанецца нямнога гаспадарскай жывёлы і стануць знікаць вясковыя пункты прыёму малака; гэтак і сталася. Асталася нямнога гаспадарак, якія займаюцца расліннай альбо жывёлагадоўчай вытворчасцю. У Крыватычах надалей дзейнічае сельскагаспадарчы вытворчы кааператыў, які спецыялізуецца ў збожжава-кормнай вытворчасці, ды — а гэта новая з’ява — тры прыватныя адкормачныя фермы: у Шчытах-Навадворах (на месцы былога эскаэру), на хутары Антанова і ў Вульцы-Выганоўскай. У гміне працуе дзесяць гаспадарак з непасрэдным прыёмам малака — у цэлым Бельскім павеце іх больш за пяцьсот. Апрача таго скупку малака на тэрыторыі Арлянскай гміны вядуць пяць прыёмачных пунктаў; частка сялян, галоўным чынам пенсіянеры, трымаюць кароў выключна на свае патрэбы (часта па хатнія малочныя

Антон Голуб

вырабы прыязджаюць па суботах гарадскія дзеці, таксама беластоцкія).

Шмат гадоў не працаваў мясцовы пункт прыёму жывёлы. Ад некалькіх гадоў вядзе яго прыватны прадпрыемальнік (раней гэтым займаўся геэс), які — паколькі ён адзін — ахоплівае сваёй дзейнасцю значны абшар. Таксама скупляе ён жывёлу, ездзячы сваім самаходам з вагою па навакольных і далейшых вёсках. Гэта вынік значнага абмежавання навакольнымі сялянамі жывёлагадоўлі, нерэнтабельнасці сельскагаспадарчай вытворчасці ды жахлівай вясковай дэмаграфіі.

Гутарка

з Антонам ГОЛУБАМ,

64-гадовым узорным гаспадаром з Дыдулёў, які таксама з’яўляецца намеснікам старшыні Гміннай рады ў Орлі.

— Ці з’явіліся на вясковай гаспадарцы менш працы?

— Працы амаль столькі, што і летам. Гэта такая майстэрня, дзе трэба працаваць увесь час без аглядкі ці сонца ўсходзіць, ці заходзіць. Гэта — як ні лічыць — шаснаццаць працоўных гадзін. Бо зімою таксама трэба ўставаць а палове пятай і ў дзесяць лягаць спаць. Працы ў полі няма, але хапае яе дома — усім сямейнікам.

— А як было даўней на вёсцы? Што помніце са свайго дзяцінства, з дзедавых расказаў?

— Маё дзяцінства, калі параўноўваю яго з дзедавым, не надта рознілася. На гаспадарцы трэба было працаваць рукамі. У дзяцінстве, калі прыходзіла мая чарга, мусіў пасвіць кароў, аралі коньмі. Гаспадары, як ім хапала, найчасцей мелі па адным кані; толькі некаторыя мелі пару коней. Збожжа жалі сярпом. Змены пачаліся пры Гамульцы, калі распаліся калгасы, было гэта на схіле 1950-х — пачатку 1960-х гадоў. Уласных трактароў гаспадары тады яшчэ не мелі, але былі паслуговыя пункты, дзе тыя трактары можна было наймаць (сельскагаспадарчыя паслугі выконвалі тады эскаэры — М. М.). У карыстанне паволі ўваходзілі снапавязалкі, але не быў гэта масавы працэс. Касілі з’явіліся ў нас у пачатку 1960-х гадоў.

— А ці былі такія земляробы, якія насцярожана ставіліся да іншых чым серп прылад для жніва?

— Пераход ад сярпа да касы адбываўся паводле меркавання гаспадары. Вядома, былі такія, якія крытычна адносіліся да касы збожжа і доўга трымаліся жніва сярпом. Калі з’явіліся касілі, дык аказалася, што можна імі касіць і траву, і збожжа. Гэта было выдатнае новаўвядзенне: едзе за канём і жмені кладзе! Гэта было пры Герку, калі на вёсках сталі паяўляцца прыватныя трактары.

— Ці лёгка было набыць трактар?

— Не было ніякай магчымасці купіць

трактар. Некаторыя сяляне ўжо мелі сродкі для куплі трактара, але іх можна было атрымаць толькі ўзамен за пастаўкі мяса. Распэнвалі тады, што трактар каштаваў сто штук быдла. Былі такія, якія куплялі трактары яшчэ перад з’яўленнем крэдытаў. Я купляў свой трактар у 1978 годзе, калі крэдыту яшчэ нельга было атрымаць. Начальнік гміны атрымліваў надзел і пасля далей размяркоўваў тыя машыны — трактароў бывала па некалькі штук на гміну.

— У Дыдулях быў ППР. Ці людзі ахвотна ішлі туды?

— Як гэта? Людзі ў ППР не ішлі. ППР узнік, бо так загадалі, але, паводле мяне, ён не павінен узнікнуць. Усю зямлю ў нас абраблялі, не было ніякіх аблагоў. У нас было так, што частка вяскоўцаў выехала ў СССР, па іх асталася зямля, якую палічылі дзяржаўнай. Быў у нас такі выпадак, калі гаспадар з сям’ёй выехаў у СССР, а адзін з сыноў не вярнуўся да таго часу з прымусовых работ. Калі ён прыехаў, сваёй зямлі ўжо не застаў, стаў абрабляць сямейную зямлю, якую пасля яму адабралі. Астаўся ён з нічым, бо нават сядзібу яму забралі. Той сын мусіў пасля ўсё тое выкупіць. Па-мойму, гэта было несумленна, бо калі б нават бацька аддаў усё пэгэру, то ягонаму нашчадку, які тут астаўся, усё ж такі нейкая доля належылася, а ў гэтым выпадку яму забралі ўсё.

— На працу ў ППР прывозілі чужых?

— Спачатку ніхто з мясцовых не стаў туды на працу, дык наехала многа чужых. Пабудавалі ім жылы блок. Толькі пасля некаторыя сталі туды на працу.

— Ці захаваліся яшчэ традыцыйны спосаб уборкі збожжа снапавязалкай і малацьба малатарняй-шырокакалоткай?

— Тыя машыны ў людзей яшчэ ёсць, але ўжо не ўжываюцца. Людзі цяпер збіраюць збожжа камбайнамі.

— Ці гэта дзеля ашчаднасці?

— Па-першае — на вёсцы няма ўжо людзей, каб такую малацьбу арганізаваць. Па-другое — камбайнам намнога танней і намнога лягчэй.

— Ці на вёсцы заўсёды было цяжка? Ці тады, калі ад сялян менш патрабавалі, жылося ім лягчэй? Ці ў эпоху механізацыі нарэшце стала добра, хаця і цяпер чуваць галасы, што нялёгка?

— У эканамічным плане цяпер нялёгка, таму што растуць кошты вытворчасці, а цэны прадуктаў стаяць на адным узроўні, а нават падаюць. Калі гаварыць пра фізічную працу, то яна ўжо не надта цяжкая. Чым жа цяперашняя праца на вёсцы адрозніваецца ад фізічнай працы на нейкай фабрыцы? За- **працяг 11**

97705461196000

Суседзі і зайздрасць

Наколькі ўсё ж чалавечая скваннасць не мае межай. Узяць бы хоць сённяшні Егіпет. Здавалася б, да-

статкова спакойная краіна з багатай гісторыяй і разгалінаванай турыстычнай інфраструктурай. Плюс радовішчы нафты, бавоўна і садавіна, якія можна экспартаваць. Здавалася б, жыць і радуіся! Той жа Хосні Мубарак (што забыўся, альбо не ведае, выгадаваны некалі ў Маскве), мог бы кіраваць гэтай краінай да свайго скону. Тым больш, што такія асобы прагнуць улады як найбольшай у іх разуменні каштоўнасці і няздольныя самі зысці з палітычнага небасхілу. Але для таго, каб кіраваць пажыццёва, яму варта было паклапаціцца хоць бы крыху пра сваіх суйчыннікаў. Тыя цяперлі доўга, але калі ўжо сталі галадаць, не вытрывалі. Арабы — гэта не паўночныя карэйцы, якія дзякуюць сваім правадырам і ідэолагам чучэ ўжо за магчымасць дыхаць, жаруць траву і лічаць, што яны жывуць у самай вольнай і шчаслівай краіне. Куды зараз знясуць шляхі гісторыі паўночнаафрыканскую дзяржаву Егіпет, ніхто не ведае. Адно зразумела — Мубарак бясплаўна скончыць сваё доўгае кіраванне. Падобнае адбываецца і ў Тунісе, дзе мясцовы дыктатар канчаткова вычарпаў цяперне мясцовага людю.

У Беларусі голаду няма. Дзяржава спраўна выконвае сваю ідэалагічную дактрыну забеспячэння народу „чаркай і шкваркай”. Праўда, якой цаной? Большыню насельніцтва гэта абходзіць мала — „жила бы страна родная и нету других забот”. А краіна гэтая вінная ўжо па міжнародных пазыках і інвестыцыях мільёныя долараў. Зрэшты, пра большыню я пагарачыўся, апошняя выбарчая кампанія выразна паказала, што крэдыт даверу вярхоўнай уладзе няўхільна змяняецца. Але цяпер зусім не пра гэта. Паразважаць хочацца пра тыя стэрэатыпы, што існуюць ва ўяўленні некаторых нашых суседзяў датычна Беларусі. Многія людзі на бліжнім сумежжы (у Літве, Украіне, на Падляшшы) уяўляюць сабе ў Беларусі ледзь не сацыяльны рай. Прычын таму некалькі. Першая — гэта дзяржаўная прапаганда, нагледзяцца-наслухоўваюцца суседзі ў памежных зонах так званай беларускай тэлевізіі і пачынаюць зайздросціць насельнікам

нашай зямлі. Мала хто з іх нават бываў у сённяшняй Беларусі. Другая прычына — знешні імідж беларускіх гарадоў і мястэчак. Яны ўпарадкаваныя як могілкі на Дзяды. Знешне нібыта ўсё гожа, але жыццзя ў іх няма. Няма мясцовага самакіравання, усё залежыць ад добрай ці злой волі вертыкальнага начальства. Людзі пазбаўленыя элементарных грамадзянскіх свабод, магчымасці выбіраць. А тое, што ім у час выплачваюць заробкі і пенсіі — дык што тут надзвычайнага? Цікаўныя хай возьмуць і палічаць памер гэтых выплат у суадносінах да коштаў. Тады захапленне „беларускім феноменам” хутка прападзе.

Ёсць яшчэ адна прычына „суседскай зайздрасці”. Гэта свае сацыяльна-эканамічныя цяжкасці. Возьмем тую ж Літву. Карупцыя і нядаўнабачнасць палітыкаў не дазваляюць вывесці гэтую маленькую краіну з крызісу, у які трапілі многія ў Еўропе. Хіба гэта нармальна, калі камунальныя платы за кватэру перавышаюць памер пенсіі ў многіх катэгорый грамадзян? Пра гэта і падобнае даводзілася чуць ад некалькіх выпадковых суразмоўцаў з Літвы. Многія насельнікі Беларускай таксама наракаюць на новыя еўрасаюзныя парадкі, сваю вярхоўную і мясцовую ўладу і захапляюцца нібыта добрым беларускім ладам. У нечым іх зразумець можна: у сучаснай еўрапейскай палітыцы ўсё больш ашуканства, несправядлівасці і хітрасці.

Але, шануючыя суседзі: літоўцы, паліякі, беларусы! Нешта не відаць вашых дружных шыхтоў у беларускія пасольствы і консульствы, хоць бы хто з прыхільнікаў „мудрага Бацькі” папрасіў грамадзянства Рэспублікі Беларусь. Таму, хто на гэта наважыцца, напэўна яго дадуць. І яшчэ пакажуць па ўсіх „бэзэсэраўскіх” тэлеканалах. Толькі калі вы пераедзеце ў „сацыяльны рай”, то вельмі хутка спазнаеце ўсе яго „асалоды” і хутка ўцячэце назад.

Асобная гутарка пра Украіну, дзе беларускі кіраўнік папулярны як нідзе. Таму і выбралі нашы паўднёвыя суседзі падобнага сабе прэзідэнта. Не перацярапелі цяжкасцей, не ацанілі сваёй свабоды, захацелі зноў у „савок”. І будуць мучыцца яшчэ больш, жыць у сістэме татальнай карупцыі, не хутка дачакаюцца новых свабодных выбараў.

Вось ужо сапраўды, добра там, дзе нас няма.

Уладзімір ХІЛЬМАНОВІЧ

Вачыма еўрапейца

Чаму не ў Беластоку?

Дайшлі да мяне весткі аб завершаным на мінулым тыдні Эканамічным форуме ў Торуні. Гэта адно з найбольшых такіх мерапрыемстваў у Польшчы, прысвечаных у значнай ступені

пытанням Усходняга партнёрства, значыць, супрацоўніцтву Польшчы і шырай ЕС з некаторымі краінамі былога СССР, між іншым, з Беларуссю. Вядучай тэмай шматлікіх дыскусійных груп былі: „Транс’еўрапейскія сістэмныя сувязі”, асабліва датычныя энергетыкі, будаўніцтва, індустрыі і перапрацоўкі сельгаспрадуктаў.

— Ад далучэння Польшчы да ЕС мы з’яўляемся дзвярыма ў былы ўсходні блок. Мы як ніхто іншы ведаем слабыя месцы тамашняга бізнесу ці грамадства. Таму ў час сё-

летняй сустрэчы націск кладзем на выклікі, якія стаяць перад Усходнім партнёрствам, — сказаў журналістам Яцэк Янішэўскі, старшыня Праграмнай рады згуртавання Інтэграцыя і супрацоўніцтва, арганізатар форуму.

Я з зайздрасцю чытаў інфармацыю аб торуньскім форуме. Ставіў сабе пытанне: чаму такая імпрэза адбываецца ў Торуні, а не ў Беластоку? Адначасова ўчытваўся ў дэпешы на тэму эканамічных санкцый у адносінах да Беларусі за здарэнні з 19 снежня і пазнейшыя рэпрэсіі, якія працягваюцца надалей. Уявілі іх ЗША, затое ЕС (еўрасаюзныя кіраўнікі знешнепалітычных ведамстваў) ім супрацівіліся, дзякуючы чаму, як гэта акрэслілі некаторыя назіральнікі палітычнага жыцця — Аляксандр Лукашэнка ўздыхнуў з палёгкай. Праціўнікамі санкцый былі м.інш. Літва і Італія, а таксама Аўстрыя, якая за Расіяй з’яўляецца найбольшым замежным інвестарам у Беларусі. Варта тут прыгадаць, што еўрадэпутаты, патрабуючы ўвядзення эканамічных санкцый, разлічвалі м.інш. на эм-

Сімпазіён дрывасекаў

Некалькі дзён таму, ясная халера, у чатыры раніцы Пецька, мой знаёмчык з суседняй вёскі, дрывасек што і трэба, мужык у сіле мужчынскіх гадоў, прыгажун, можна сказаць, а ўсё ж кавалер, вывалак мяне з ложка — не меў чаго закурыць. Уваліўся ў хату, абкачаны ў снег як балван, і адразу ўсадзіў дзюбу ў кубак з вадою, забулькатаўшы: „Ух! Ну як мяне рэжа пасля ўчарашняга!”. Папіў сабе фэст і ўжо меў у рыла ўсадзіць цыгарэту, калі ў сеньях хтосьці пачаў абтупваць са снегу боты. У дзвярах стаў Шурык, мой добры сусед з-за плота, а патрон Пецькі ад лясной работы — відаць, убачыў праз акно, як яго працаўнік коціцца да мяне: „О, Пецька, — уцешыўся Шурык, — шукаю я цябе...”. — „О, Шурык, — уцешыўся Пецька, — шукаю я цябе. Рэжа мяне, то і авансу за работу ад цябе мне трэба”.

Так яны штодзённа шукаюць адзін аднаго, Пецька з пасляўчарайшай дрыжачкай і патрабаваннем авансу, і заклаты ў непіці ды некурэнні Шурык, які сакрэтна гаворыць аб ім, што пільчык ён адметны, але ўпільнаваць яго немагчыма. Эх, бо мае Шурык са сваімі дрывасекамі вялікую турботу. Пастаянна яны яму распаўзаюцца па вёсках за самагонкай, як дзікія свінні за бульбай. А лясная работа пільная ж і тэрміновая. — Гэта з-за баб усё, — кажа ён са зразуменнем. — Паўцякалі ў горад і хлопчыкі з таго жалю дэстылююцца.

Ці Пецька, апошні кавалер у сваёй вёсцы, выцерабленай датла з маладых кабет, сапраўды дэстылюе з-за гэтых няздзейсных памкненняў, невядома. Ды тое, што стаў ён шчырым прыхільнікам несмяротнага Вакха (Дыяніса), — мураванае. І ёсць тут штосьці на самай справе, бо Вакх, быўшы для антычных грэкаў богам віна і ўваабленнем п’янства, у сапраўднасці быў сімвалам тонкага эратызму, аб чым сведчыў прысутнічаючы вакханальны абрадам рытуал фалагогіі, выступаючы напераменна з конкурсамі конавак. Прыгадаю, што фалагогія — гэта поўная экстазу працэсія з вобразам вялікага фаласа, а конкурс конавак гэта своеасаблівыя гонкі хто першы апарожніць як найбольшую колькасць конавак з віном, пакуль упадзе без памяці.

У свой час я ўдзельнічаў у бяседзе дрывасекаў. Адбылася яна летам, на завяршэнне высечкі, пасярод сухой палянкі, здалёк ад багоннага котлішча камароў і людскіх прасек. Швэндаўся я якраз па Пушчы і нарваўся на іх. Дык запрасілі мяне да сябе хлопцы. Іх разнузданым выказванням, вымаўляным на мове сваяцкай, ні то беларускай, ні польскай, вядома, аб мужчынскіх перамогах, не было канца. Бо ўсе як адзін —

кавалер або разводнік, значыць, чалавек бязжэнны ды расчунены, дык аб чым меў гаварыць? Тая бясёда, як цяпер думаю, мела ў сабе штосьці

з грэчаскага сімпазіёну, з належнай яму часткай уступнай — сіндэіптонам, якая абаянаецца на канктрэтную, заранёў акрэсленую тэму дыскусіі і ўласцівай часткай — сімпотасам — абпертай на супольныя выліванні, але і на спажыванні разам боскага нектару: удзельнікі станавіліся такім чынам сімпатоі — братамі, сябрамі, саўдзельнікамі духовага рытуалу. На ўзор грэчаскага, пушчанскі сімпазіён меў таксама свайго старшыню, які пільна зважаў на тое, каб захаваць належны парадак бяседы. Быў ім Пецька, які вельмі аўтарытарна патрапіў прывесці да парадку сваіх сімпатоі, якія адбегалі ад вядучай тэмы чым з’яўляецца жанчына ў жыцці мужчыны, як таксама душыць у зародку застарэлыя антаганізмы, тлеючыя безупынна ў драбналясі іхняй выгаладалай памяці. І я ад выпіўкі не адмаўляўся, а можа павінен быў гэта зрабіць, бо як у Сімпазіёне (Бяседзе) Платона, на якую ўварваўся няпрошаны Алькібіяд, прыйшлося мне няхоцькі адыграць яго сварлівую ролю. Прыслухоўваючыся іх сваяцкай мове, я бесклапотна ляпнуў: „А як гэта з вамі, хлопцы, вы адчуваеце сябе больш польскімі беларусамі, ці беларускімі паліякамі?”. Замітусіліся субяседнікі, бо пытанне было зусім неадпаведным у сваяцкім крузе. Хтось цяжка ўздыхнуў, хтось неспакойна кашлянуў, хтосьці нават скрыгатнуў зубам аб зуб. Незаменны Пецька захаваў аднак пільнасць і нязручную сітуацыю вырашыў дасціпна: А не хуйня гэта? Гэта ж ці з аднаго, ці з другога боку, мы — тыя самыя чалавекі. „Праўда гэта, — падтакнулі згодна дрывасекі, — чалавекі!”.

І ўсё кончылася шчасліва. Частка хлопцаў пагубілася пасля ў кастрыцы, але і знайшлася назаўтра, працверзелая ад ранняй расы, частка, пабратаная на смерць і жыццё, адводзіла адзін аднаго некалькі дзён у свае вёскі, а я доўга блукаў у лабірынце лясных сцежак і толькі апоўначы, ужо цявразы, як дзікая свіння, і не менш ад яе запэцканы ў грязь, давалокся да свае хаты. А на світанку разбудзіў мяне, ясная халера, Пецька: „Ух, як жа ж мяне рэжа! Не маееш там чагосьці?” — крыкнуў ад парога. Я якраз меў, дык мы і выпілі. Бо калі чалавек рэжа, дык цяжка ім па-цявразаму падумаць, што пачаць далей са сваім нецверзаючым жыццём. Паўда гэта ці не?!

Міраслаў ГРЫКА

вай базай для рэжыму” — М. Х. J.

Словы міністра Сікорскага, у кантэксце таго, што сказаў Сяргей Чалы, гуцаць, памойму, вельмі абстрактна. Не ведаю, ці спадар міністр мае на думцы таксама беларускія прыдпрыемствы хімічнай і нафтавай прамысловасці.

Так вось прыйдзеца тут падтакнуць дырэктару Інстытута палітычных даследаванняў Польскай акадэміі навук прафесару Войцеху Матэрскаму:

— Да змен маглі б схіліць Лукашэнку вострыя гаспадарчыя санкцыі. А такі прыём, які беларускім уладам ускладняе паездкі па Еўропе, мае галоўным чынам прэстыжнае значэнне.

Думаючы аб раішэннях Еўрасаюза наконт санкцый, слухаючы выказванні эканамістаў і палітыкаў, я дайшоў да яшчэ большага пераканання, што няма перашкод для таго, каб Беласток мог стаць месцам гаспадарчага форуму, прысвечанага Усходняму партнёрству, а асабліва эканамічным стасункам з Беларуссю.

Мацей ХАЛАДОЎСКІ

Павел і Кася: — Пані Чэся (Сямёнаў, дзявочае прозвішча: Артэмюк) была з іншай рэчаіснасці, прадстаўляла толькі і выключна моўную культуру. Дзесяты раз магла раскаваць тую ж гісторыю з характэрнай ёй мелодыяй, тымі ж словамі. Мела феноменальную памяць. Была такім мудрацом — жывой памяццю супольнасці. Ведала даты нараджэння паасобных жыхароў. І мела дар слова. Кожны мае свой спосаб, але якраз яе расказы былі поўныя дзеяння, насычаныя энергіяй. Была сапраўдным аўтарытэтам.

Кася: — Пачаткова мела быць гучнае і вялікае адкрыццё музея, але перадумалі канцэпцыю і прыхіліліся да камернага адкрыцця, якое пры нагодзе набрала сімвалічнага значэння. Сабраліся ў нашай хаце, значыць хаце Маразоўскіх, і селі за стол, які заўсёды там стаяў. Таму сітуацыя прымусіла нашых вяскоўцаў да чарговых успамінаў, бо пры гэтым стала калісьці неаднойчы сядзелі.

Павел: — Музей узнік у дыялогу з найстарэйшымі жыхарамі. Першы штуршок прыйшоў з першым курсам студэнтаў універсітэта. Адам Дэразінскі паставіў пытанне: дзе мы знаходзімся, якая гісторыя гэтай старой школы? У выніку з’явілася табла, на якім распавядаецца гісторыя гэтага месца. Другая прычына, па якой узнік музей, гэта наш дом. Дом Маразоўскіх мы купілі, калі вырашылі пасяліцца ў Тэрэмісках. Парадкуючы яго, знайшлі мы аграмадную колькасць рэчаў, прыклад, нават карэспандэнцыю кшталту: „Прашу прыехаць возам на станцыю ў Чарлэнцы”. Дзякуючы таму пачалі мы ўваходзіць у свет матэрыяльнай культуры вёскі. З другога боку мы пасяліліся ў месцы, якое было месцам сходак вяскоўцаў, якія раней прыходзілі выпіць піўцо да апошняга з роду Маразоўскіх, паколькі насупраць знаходзіцца крама. Калі гаспадарка не стала, па прывычцы надалей прыходзілі выпіць піва ці віна пад язмінам. Не было тут агароджы, таму наш панадворак быў таксама стаянкай і дарогай напасткі. Мы набылі месца з яго грамадскай функцыяй і быў такі пераходны час, калі нам трэба было дзяліцца гэтым месцам, бо яно больш прыналежала Тэрэміскам чым нам. Уявіце сабе такую сітуацыю: я буду ганак, а побач кліент крамы прыпыняе машыну і кажа: „О! Будуеш ганак, супер!”.

Кася: — Шмат чаго даведаліся мы ад людзей, якія да нас прыходзілі. Перад вайной сям’я Маразоўскіх была адной з багацейшых тут, а іх дом — найбольшы з найстарэйшых хат. Шмат людзей у іх працавала, таму захавалася шмат успамінаў. Спадарыня Чэся ўспамінала як басанож бегала ў школу. Асветная ўстанова працавала і ў гэтым доме, пакуль пабудаваны быў школьны будынак, у якім зараз знаходзіцца наш універсітэт. Людзі раскавалі як малацілі ў нашай клуні, дзе зараз знаходзіцца тэатр, успаміналі момант, калі выбухла вайна і Маразоўскія ў акне паставілі радыёпрыёмнік, каб уся вёска магла слухаць.

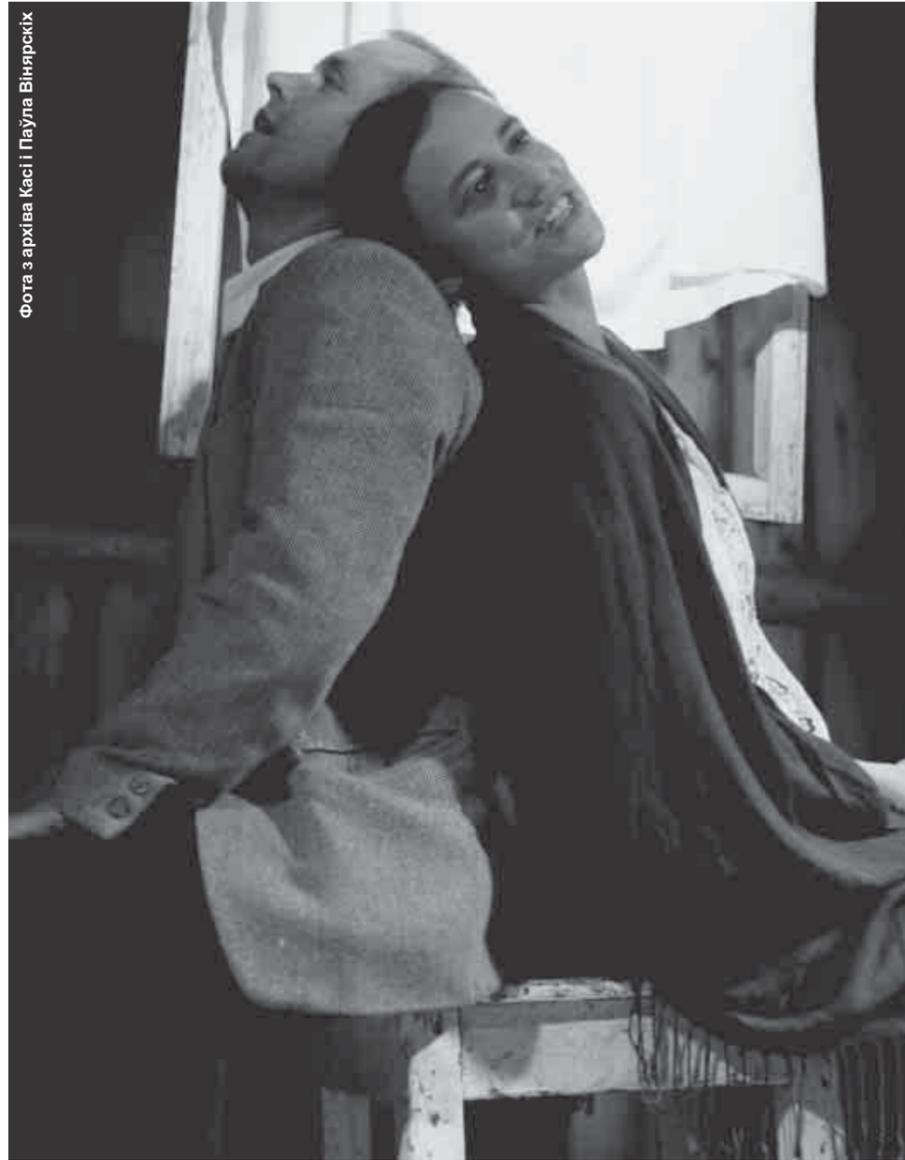
Павел: — Мы не ведалі, што купляем хату з такой гісторыяй. Набывалі мы гэтую свядомасць, калі прадметамі запоўніўся цэлы свіронак. А гісторыя проста трэба было запісаць, не захоўваць у галаве, бо тады згубілася б цэлая іх паэтыка, мелодыя, вартасць.

Кася: — Спачатку не было ў нас смеласці. З-за далікатнасці не ўваходзілі мы ў дамы людзей, каб проста не ўвайсці ў ролю знешніх даследчыкаў, якія прыходзяць, выходзяць і ніколі не вяртаюцца. Памалу прысяляліся мы да гэтай вёскі і чакалі моманту, калі людзі самі пачнуць нам раскаваць.

Павел: — Можна сказаць, што наб-

„Ідзіце да Чэсі, яна вам скажа”

Віртуальны музей сваёй вёскі стварылі Кася і Павел Вінярскія. Штодзень яны кіруюць Усеагульным універсітэтам імя Яна Юзефа Ліпскага ў Тэрэмісках, дзе таксама жывуць.

Фота з архіва Касі і Паўла Вінярскіх

ліжаліся мы да сябе з двух бакоў. Пералом прыйшоў, калі Кася Спешка, наша студэнтка, і Дарота Бародай, аніматарка ўніверсітэта, рашылі наладзіць у клуні сустрэчу, у час якой мясцовыя жанчыны навучылі б нас песень, якія яшчэ спяваюцца ў Тэрэмісках. Да гэтага момату мы ўжо выслухалі многа аповесцей, таму запрапанавалі, каб сплучыць навуку з запісам гісторый. Тады пачалі і паяўляцца здымкі, якія жыхары нам пры нагодзе паказвалі. Вынікам першых прац сталі спектакль „Тэрэмішчанскія аповесці” і кніжка. Калі паказалася кніжка, справы пакаціліся іншым рытмам.

Кася: — Кніжка невялікім тыражом у 1000 экзэмпляраў трапіла ў рукі жыхароў і іх сем’яў. Пасля дарылі яе важным асобам, якія да нас прыезджалі, і людзям, якія часам выпадкова трапілі да нас. „Гэтая кніжка апынулася нават на Захадзе!” — сказала калісьці пані Зіна. Аказалася, што сустрэў яе за межы турцыі і сказаў, што бачыў яе на здымку ў кніжцы. Што важнейшае, пачалі адгукацца нашчадкі тутэйшых жыхароў, якія тут ніколі не былі, ці людзі, якія выехалі даўным-даўно і прасілі пра інфармацыю наконт іх сем’яў. Я тады тэпала да пані Чэсі, слухала расказ пра дадзеную сям’ю і слала пісьмо. Або спадарыня Анна Ратайчак (дзявочае прозвішча: Вішнеўская). Ужо раней займалася яна сваім генеалагічным дрэвам, даслала мне ўсе свае матэрыялы ды

папрасіла пра тое, што ёсць у кніжцы, а чаго ў яе няма.

Павел: — Пайшла таксама праца на месцы. Прыходзілі да нас мясцовыя жыхары і прыносілі здымкі. Распавядалі хто стаіць на здымку, а мы ўсё запісвалі.

Кася: — Па дарозе быў яшчэ аматарскі фільмавы эцюд — дзесяціхвілінны запіс сустрэч на панадворках, калі жанчыны спявалі песні. Фільм быў перш за ўсё доказам, што сур’ёзна падыходзім да мясцовай гісторыі, што людзі і іх пераказ — сапраўды вартасныя.

Павел: — Тут калісьці быў народны дом, такая святліца, дзе сустракалася кола вясковых гаспадынь, была бібліятэка. Думалі вярнуць жыццё гэтаму месцу, нават вайт казаў пра нейкія сродкі, якіх пакуль няма. Людзі напэўна не хочучь, каб гэты будынак прадаць, бо набыў ён новыя функцыі, але неяк не было энтузіязму, калі прапанавалі змясціць у ім усе сабраныя экспанаты. Гэтыя складанасці схілілі нас у бок стварэння інтэрнэт-музея. На 2010 год напісалі праект у Маршалкоўскую ўправу, атрымалі сродкі і трэба было паскорыць тэмпы парадкавання матэрыялаў. Культурна-адукацыйны момант прыйшоў у верасні, калі ў рамках універсітэта прайшла чарговая „Школа дзеяння”. Дапісвалі мы тады яшчэ аповесці, здымалі самае неабходнае, запрасілі этнографу, якія дапамаглі апісаць прадметы, перапісвалі інтэрв’ю, спісвалі песні. Трэба адзна-

чыць, што песні гэта не чысты этнаграфічны матэрыял, бо мясцовую культуру вёскі стваралі не толькі творы навучаных мамамі, бабулямі, але і пачутыя па радыё ці ў час вайны. Шмат працы.

Кася: — А пасля пачаліся складанасці. Аказалася, што сайт усяго матэрыялу не здолее прыняць, таму трэба было ствараць новую мадэль. Калі ўжо перамаглі тэхнічныя праблемы, пачалі напэўняць музей, але ён далёка няпоўны. Напрыклад, прадметы ёсць толькі да літары К, а ўсіх апісалі ўжо 117, пакуль у інтэрнэце іх толькі частка. Не хапае напэўна мультымедыяў. Ведаем. Але гэта таксама патрабуе аграмаднай працы. Перакінуць у інтэрнэт-фармат, пераслухаць, падабраць. З другога боку надалей атрымліваем чарговыя здымкі і расказы. Не хапае напэўна прыгожай галерэі, таму пакуль яшчэ не змяшчаем усіх здымкаў, а і запіс іх не ўвойдзе. Напэўна будзем імкнуцца да чарговых, лепшых версій сайта, але гэта будзе патрабаваць грошай, якія пакуль выдаткаваны былі на неабходную тэхніку ды працу спецыялістаў.

Павел: — Музей створаны перш за ўсё для найстарэйшых. Яны ў такім жыццёвым моманце, калі чацэлася б перадаць сямейныя гісторыі і традыцыі, але іх блізкія — далёка. Мы стараемся выконваць ролю слухача. Маладзейшыя, якія, напрыклад, займаюцца тут аградурызмам, можа не маюць пра што раскаваць, але цікавяцца і падтрымліваюць нашы дзеянні.

Кася: — Бачым, што за дзесяць гадоў, калі мы тут жывем, вёска на свой спосаб скончылася. Тое, што засталося, трэба захаваць. Таму наш музей перш за ўсё для людзей, якія тут засталіся. Гэта важнае для тоеснасці маладзейшых жыхароў і нешматлікіх дзяцей, якія тут жывуць.

Павел: — Пры нагодзе збірання матэрыялаў нашы студэнты пачалі раскрываць свае карані. У кагосьці дзяды пераселеныя ў ходзе акцыі „Вісла”, у кагосьці татарскія карані. Такія моманты сапраўды здараліся дзякуючы працы над неакрэсленым тады яшчэ музеем. Музей таксама і для ўсіх іншых, хаця тут прыдалася б англамоўная версія. Спадзяемся, што калісьці будзе. Варта таксама адзначыць сучаснае вымярэнне музея, нават эканамічнае. У рубрыцы „Тэрэміскі сёння” падаюцца адрасы і кантакты да нашых аградурыстычных гаспадарак, бо для развіцця і захавання тоеснасці нашага месца гэта важная справа. Не толькі жыхары чакалі моманту адкрыцця музея — атрымліваем таксама пазітыўныя сігналы са свету. Найлепшым доказам гэтаму з’яўляецца павышэнне колькасці любіцеляў на Фейсбуку (*смех*). Гэта важна, бо наш музей жыве ў інтэрнэце.

Кася: — Не скрываем, што калі мы падымалі першыя спробы збірання гісторый, кіраваліся вопытам асяродка „Пагранічча” з Сейна. Першай асобай, якую папрасілі мы дапамагчы нам, была Бажэна Шрэдар. Сустрэчы з ёю я б назвала антыдапаможнікам як браць інтэрв’ю. Яна вучыла нас перш за ўсё як будаваць добры тэкст з пачутых расказаў. Дапамагала нам таксама пры працы над спектаклем.

Павел: — Сказала нам, што не можам пра сваю дзейнасць думаць у катэгорыях: ужо ці яшчэ не; зручна ці няёмка. Сказала, што гэта наш абавязак. Расказы, якія мы пачулі ад людзей, гэта дар. Ён ёсць і трэба яго прыняць ды абараніць.

Музей можна глядзець па адрасе: <http://muzeum.teremiski.edu.pl/>

Выслухала і апрацавала
Ілона КАРПЮК

Адгалоскі

Кур'ёз у секцыі

Я абураная артыкулам „Кур'ёз у секцыі”, які з'явіўся ў „Ніве” № 4 ад 23.01.2011 г. Спадар Целушэцкі, хаця з'яўляецца нашым сябрам, членам секцыі настаўнікаў-пенсіянераў пры Адзеле Саюза польскіх настаўнікаў — прыналежнасць да якога заявіў, аглачваючы членскія ўзносы, паводзіць сябе вельмі несур'ёзна або не разумеесэн-сункаторых слоў.

Бібліятэка адкрытая для ўсіх чытачоў, на ўсе прэзентацыі ўступ свабодны для ўсіх жыхароў горада і наваколля. Не з'яўляюся працаўніком бібліятэкі і не маю права забараняць каму-небудзь удзелу. **Ніколі не ўзнік** такі факт. Я толькі членам напамінаю аб тэрмінах сустрэч — у такі спосаб дапамагаю спадарыні дырэктар.

Мы — я разам управай, выбранай членамі секцыі настаўнікаў-пенсіянераў пры Адзеле СПН, аб прыналежнасці да якой сведчыць аглачванне членскіх узносаў — стараемся заняць свабодны час. Арганізуем мерапрыемствы, напрыклад, з нагоды Дня нацыянальнай адукацыі, у памяшканні, бясплатна; турыстычна-адпачынакова-забаўляльныя сустрэчы, а таксама спатканні ў Доме настаўніка, напр. 4 лістапада — памінальныя, 16 снежня — аглачавыя. На такія сустрэчы прыходзіць 25-30 чалавек, а нават і больш. У госці запрашаем таксама прадстаўнікоў нашых улад. Змагаемся з кватэрнымі цяжкасцямі — залка ў нас невялікая, таму здаўна абавязвае ў нас прынцып, што на сустрэчы ў Доме настаўніка прыходзіць толькі настаўнікі, без суправаджальных асоб, якія не належаць да секцыі. Ведаюць аб гэтым таксама семі нашых членаў. Не толькі ў сп. Целушэцкага ёсць „жонка”. Калі сп. Целушэцкі патэлефанаваў, што не прыйдзе на аглачавую сустрэчу, бо жонка выехала ў Беласток, тады я далікатна паведаміла яму аб звычайнай нашай секцыйнай дамовы. 4 лістапада быў ён з жонкай і ніхто яе не выпрасіў, не зняважыў.

Я ніколі не дзялю людзей на гарбатых, адзіночкіх, смаркатых і г.д., як напісана ў артыкуле.

Адчуваю сябе злэтанжанай, што ў групе настаўнікаў апынулася асоба, былы радны, якая замест дапамагчы ў грамадскай дзейнасці (у мяне ад гэтага няма ніякіх даходаў), прабуе паклёпнічаць, пісаць няпраўду, абняславіць, рабіць сенсачыю на старонках друку. Патрабую перапрасін, паколькі зняслаўлена было маё добрае імя, а здарэнне — прадстаўлена ў скажоным выглядзе.

Старшыня секцыі настаўнікаў-пенсіянераў пры Адзеле Саюза польскіх настаўнікаў у Гайнаўцы **Ірэна ЮРЧУК**

Белавежа**абязлюджваецца**

У гміне Белавежа на канец 2010 года пастаянна пражывала 2310 чалавек (1129 мужчын, 1181 жанчына), часова — 293 чалавекі. А вось лікі жыхароў у паасобных мясцовасцях: Белавежа — 1798, Буды — 83, Чарлэнка — 93, Грудкі — 183, Падцэрквы — 4, Пагарэльцы — 65, Тэрэмскі — 79, Звярынец — 5 чалавек.

На жаль, гэтая славуная мясцовасць пастаянна абязлюджваецца. Хопіць сказаць, што, напрыклад, у 1970 годзе ў гміне Белавежа пражывала аж 3566 чалавек, а ў 2000 годзе — ужо 2977. Страх падумаць, што будзе далей.

Пётр БАЙКО

Тэкст і фота Аляксея МАРОЗА

ЦІ СПРАВДЛІВА ПЛАЦЯЦЬ ЗА АЦЯПЛЕННЕ?

седу, каб той лепш ацяпляў сваю кватэру, але было і здарэнне, калі сусед прасіў жанчыну, каб больш ашчадна гаспадарыла цеплавой энергіяй.

— У мінулым годзе ў мяне таксама была недаплата, але гэта было з-за суседзяў з лесвічнай клеткі. Я думаў, што кожны з іх будзе карыстацца абаграван-

Управа Жыллёвага кааператыва ў Гайнаўцы павінна сама вырашыць, што зрабіць, каб абмежаваць грамадскі неспакой сярод часткі жыхароў кааператывных блокаў, а які добра відаць было 18 студзеня ў час сустрэчы ў святліцы прадпрыемства „Гамех”

(пачатак у папярэднім нумары)

Блокі Жыллёвага кааператыва ў Гайнаўцы ўцяпляліся з надзеяй на атрыманне заўважальных ашчаднасцей і памяншэнне чыншаў або хаця стрыманне іх росту ва ўмовах, калі цэны на гайнаўскім рынку цеплавой энергіі стаў дыктаваць гайнаўскі манопаліст, суполка „Rindipol”, стаўшы ўласнікам цеплавой станцыі, якая раней належала дрэвапрацоўчаму прадпрыемству „Фурнель”. Уцяпленне ўсіх кааператывных блокаў адбылося за крэдыты, узятыя пад паасобныя блокі. Зараз у чыншы кожнага ўласніка кватэры ў кааператывнай маёмасці ёсць выдзелены сродкі, якія штомесячна ідуць на сплату задоўжанасці. Прыблізна на гэтыя квоты былі паменшаны штомесячныя папярэднія аплаты на ацяпленне кватэр і застаюцца апошнім часам нязменнымі, хаця ў Гайнаўцы павышаліся цэны цеплавой энергіі і чыншы ў камунальных блоках. Пасля ўцяплення блокаў зрабіліся яны больш прыгожымі, папрыгажэлі цэлыя жыллёвыя кварталы, а дзякуючы гэтаму і сам горад. Аднак суразмоўцы наракаюць, што новыя ўмовы гаспадарання цеплаэнергіяй сталі прычынай, якая многіх жыхароў кааператывных блокаў схіляе шукаць празмерных ашчаднасцей, а на гэтым фінансава церпяць іх суседзі, якія хочаць жыць у цёплых пакоях. Такія крокі спрычыняюцца таксама да ўзнікнення сырасці ў кватэрах, іх нішчэння, а нават да спрэчак паміж суседзямі.

— Я толькі адзін раз пусціла гарачую ваду на батарэю ў вялікім пакоі і калі заўважыла, што тая вельмі разагрэлася, хутчэй закрыла клапан і спыніла доступ гарачай вады да батарэі. Пасля на працягу ўсяго абагравальнага сезона ўвогуле не пускала цёплай вады на батарэі і мая кватэра абагравалася толькі з батарэі ў ваннай (на ёй няма размеркавальніка цяпла, на падставе якога акрэсліваецца колькасць выкарыстання цеплавой энергіі — А. М.) і цяпла з кухні, якое ўзнікае ў час рыхтавання ежы. Калі мы з мужам былі ў руху, нам не было халадна, а калі я прысядала глядзець тэлевізар, абкручвалася пледам, бо сядзець на адным месцы было халаднавата. За ўвесь абагравальны сезон ва ўсёй нашай кватэры былі зафіксаваныя толькі некалькі ацяпляльных адзінак, — заявіла жыхарка кватэры ў кааператывным блоку ў Гайнаўцы, якой пасля вярнулі многа грошай у якасці пераплаты.

— Бываюць такія выпадкі, што людзі сядзяць у халодных кватэрах, пускаючы на батарэі вельмі мала цеплавой энергіі, але ў такіх кватэрах спачатку паяўляецца сырасць, а пасля на сценах можа паявіцца нават грыб. Хутка можна давесці да знішчэння кватэры, але як цяжка пасля ліквідаваць гэты грыб, — сказаў у мінулым годзе пасля агульнай сустрэчы з жыхарамі кааператывных

блокаў працаўнік суполкі „Ista”, аднаго з двух прадпрыемстваў, якія на падставе складаных пералікаў акрэсліваюць, якую суму вярнуць уласніку кватэры ў гайнаўскім кааператывным блоку або якую ён павінен даплаціць за ацяпленне сваіх памяшканняў.

— Што вы робіце ў выпадку, калі нейкі жыхар падасць скаргу, што цяпло з яго кватэры разыходзіцца ў кватэру суседа, які амаль увогуле не пускае цяпла на батарэі ў сваіх пакоях, што пасля відаць на размеркавальніку цяпла (бывае, што ад суседа аддзяляе толькі тоненькая гіпсавая сцяна, а многа цяпла ўцякае таксама праз столь да суседа зверху, калі той трымае сваю кватэру з нізкай тэмпературай)? — спытаў я гэтага ж працаўніка.

— Мы такіх скарг не разглядаем, бо лічым, што суседзі павінны самі дайсці паміж сабой да згоды, каб не было недаразуменняў, — сказаў працаўнік суполкі „Ista”. — Жыхары самі павінны дайсці да вываду, што празмерна астуджванне іх кватэр зімой будзе мець адмоўныя фінансавыя паслядоўнасці ў будучыні, калі знішчаны ад сырасці кватэры трэба будзе грунтоўна рамантаваць.

— Мы будзем прадаваць кватэру ў блоку і пераходзіць на пастаяннае жыхарства ў прыватны дом, што купілі на вёсцы і цяпер рамантуем, бо калі б прыйшлося жыць даўжэй у блоку, мог бы паявіцца ў нас грыб з-за таго, што так як іншыя трымаем шчыльна зачыненыя вокны і эканомім цяпло. Каб не макрэлі і не нішчэлі кватэры, трэба было б крыху прыадкрываць вокны і лепш ацяпляць кватэры, чым робім гэта зараз, — гаварыла жыхарка кааператывнага блока. Дадала яна, што яе ашчаднасці не далі вялікага рэзультату, бо за мінулы абагравальны сезон вярнулі ёй толькі каля 150 злотых.

— Калі нехта хоча жыць у адносна цёплай кватэры, а многа людзей у яго блоку жыве ў халодных кватэрах, то гэты чалавек можа спадзявацца, што прыйдзеца яму многа даплачваць за ацяпленне сваіх памяшканняў. Цяпло з яго кватэры будзе разыходзіцца да суседзяў, а ў час супольных разлікаў, магчыма, прыйдзеца яму таксама часткова заплаціць за ацяпленне далей распаложаных кватэр („правіла коміна”), хаця гэта складаны пералікі (калі б розніца ў ацяпленні кватэр была невялікай, так як гэта заўважваецца ў больш багатых грамадствах, напрыклад, часцей у Беластоку, ці нават у Бельску, тады б кожны з уласнікаў плаціў бы практычна за ацяпленне сваёй кватэры — А. М.), — тлумачыў мне жыхар кааператывнага блока ў Гайнаўцы, які дакладна аналізаваў сістэму разлікаў ацяплення блокаў. — Я ведаю выпадкі, калі з-за новых разлікаў людзі спрачаліся. Мужчына звяртаў увагу су-

нам памеры нармальна. Аказалася, што было інакш. Не глядзелі яны, што памерлі ў іх кветкі і пыбы ў вокнах увесь час былі мокрымі. Кашлялі яны ночы і будзілі суседзяў, але ім важна было, каб атрымаць некалькі соцень злотых звароту, — напісаў на адным з інтэрнэт-ных форумаў жыхар кааператывнага блока ў Гайнаўцы пасля грамадскай сустрэчы членаў гайнаўскага жыллёвага кааператыва.

— Былы бурмістр Анатоль Ахрыцёк і радныя, якія яго падтрымлівалі, сваімі пастановамі давалі да ліквідацыі невялікіх кацельняў і стварэння манопалі на рынку цеплаэнергіі ў нашым горадзе, — лічыць адзін з назіральнікаў за падзеямі ў горадзе.

Цеплавая станцыя суполкі „Rindipol” стала павышаць цэны цеплавой энергіі ў Гайнаўцы і яны зараз адны з самых высокіх у рэгіёне.

— Каб пасадзейнічаць паніжэнню высокіх цэн цеплавой энергіі ў Гайнаўцы, трэба намагацца ліквідаваць манопалію па яе вытворчасці. Дзейнічае ўжо другая кацельня ў жыллёвым квартале „Мазуры” (ад нейкага часу — А. М.) і трэба намагацца, каб узніклі чарговыя кацельні, — заявіў цяперашні бурмістр Ежы Сірак і, можна сказаць, што гэтымі словамі рэзка адрэзаўся ад цеплавой палітыкі свайго папярэдніка Анатоля Ахрыцёка.

Управа Жыллёвага кааператыва ў Гайнаўцы павінна сама вырашыць, што зрабіць, каб абмежаваць грамадскі неспакой, які ўзнік сярод часткі жыхароў кааператывных блокаў, а які добра відаць было 18 студзеня ў час сустрэчы ў святліцы прадпрыемства „Гамех”. У адной з мясцовасцей у Падляшскім ваяводстве, бадай у Васількаве, дзаволілі зрабіць выбар. Асобы, якія не хочаць разлічвацца паводле размеркавальніка цяпла, могуць штомесячна плаціць чынш пабольшаны на 100 злотых, што састаўляе гадавую даплату 1200 злотых, а ў такім выпадку ўласнікі кватэр у кааператывных блоках могуць ацяпляць свае памяшканні згодна з іх патрабаваннямі. Людзі там масава не кінуліся на новую магчымасць, бо ж 1200 злотых у год гэта заўважальная даплата, але новай магчымасцю пакарысталіся тыя ўласнікі кватэр у блоках, што хацелі жыць у пакоях з тэмпературай вышэйшай ад той, якая ёсць у суседзяў. У другой частцы артыкула я не вяртаюся ўжо да закідаў, якія ў час бурлівай сустрэчы ў святліцы прадпрыемства „Гамех” ставіліся ўладам Жыллёвага кааператыва ў Гайнаўцы, бо яны разглядаліся і праўдападобна будуць яшчэ разглядацца гайнаўскай пракуратурай, а можа нават судом. Затое суд не вырашыць, у які спосаб весці разлікі за ацяпленне кватэр у кааператывных блоках, каб не выклікалі яны столькі эмоцыі і недаразуменняў, так як зараз.

Узроставаы склад жыхароў гмін

Ян МОРДАНЬ

Абраныя ў органы мясцовага самакіравання асобы атрымалі цікавы ды карысны падарунак. Галоўная статыстычная ўправа даслала войтам, бурмістрам і радным „Статыстычны даведнік самаўрадаўца”. У ім знаходзяцца комплексныя даныя з розных сфер грамадска-эканамічнай сітуацыі ў паасобных гмінах. Навейшыя паказчыкі датычаць 2009 года. Багаты статыстычны матэрыял з’яўляецца не толькі крыніцай пазнання, але таксама дапаможным фактарам у дзейнасці органаў мясцовага самакіравання. На аснове аб’ектыўных лічбаў і фактаў можна разгледзець актуальнае становішча на дадзенай тэрыторыі, а затым выпрацаваць накірункі дзейнасці.

Значным фактарам з’яўляюцца дэмаграфічныя даныя. Засяродзімся на ўзроставым складзе паасобных падляшскіх гмін.

У Бельскай гміне знаходзіцца 58 статыстычных мясцовасцей (некаторыя вёскі спалучаныя), дзе падчас усеагульнага перапісу насельніцтва ў 2002 годзе жыло 7715 чалавек. Сярод іх беларусамі запісалася 3601 чалавек (47%), украінцамі — 94 асобы (1%), а жыхароў польскай нацыянальнасці — 3947 (52%).

На працягу сямі гадоў насельніцтва Бельскай гміны паменшала на 539 чалавек і ў 2009 годзе налічвала 7176 жыхароў. Паводле ўзроставай структуры было: 1024 асобы ва ўзросце да 18 гадоў (14% ад агульнай колькасці жыхароў), 3419 чалавек (48%) у працаздольным узросце 18-65 гадоў ды 2733 пажылых людзей (38%). Пераглядаючы ўзроставую структуру сельскага насельніцтва Бельскай гміны ўражваюць розніцы ў паасобных вёсках. Больш паловы ўсіх пажылых людзей жыло ў пятнаццаці мясцовасцях: Яцэвічы — 81% асоб ва ўзросце болей 65 гадоў, Кожына — 76%, Трашчоткі — 67%, Плютычы — 65%, Мокрэ — 62%, Стрыкі — 62%, Дэніскі — 59%, Сакі — 58%, Локніца — 57%, Гусакі — 56%, Козлы — 56%, Агароднікі з Ужыкамі — 56%, Крывая — 53%, Катлы з Белай і Арлянкай — 52%, Райск — 50%. Ва ўсіх прыведзеных вёсках амаль усе жыхары гэта беларусы. Затое ў «польскіх» вёсках адсотак старэйшых людзей меншы і так, для прыкладу: Грыневічы-Малыя — 26%, Трускі — 25%, Балесты — 23% і Лубін-Касцельны — 21%.

Прапаную яшчэ спісак пятнаццаці вёсак Бельскай гміны, дзе найбольш адсотак складаюць дзеці і моладзь да восемнаццаці гадоў: Петшыкова-Галомбікі — 32%, Балесты — 31%, Даброміль — 30%, Сталавач — 29%, Вароне — 28%, Малинова — 28%, Трускі — 27%, Жапнева — 26%, Лубін-Касцельны — 25%, Скупышкі-Малэ — 24%, Сераковізна — 24%, Банькі — 23%, Завады — 23%, Лубін-Рудолты — 21%. Ва ўсіх гэтых вёсках жывуць адны палякі. Для прыкладу варта параўнаць колькасць дзяцей і моладзі ў такіх вялікіх «беларускіх» вёсках каля Бельска як Ягустова (найбольш жыхароў

Гміна	Агулам жыхароў у 2009 г.	Жыхароў нацыянальнай меншасці ў 2002 г.	% жыхароў	
			да 18 гадоў	70 гадоў і больш
Бельск	7176	3744	14,3	28,5
Гайнаўка	4175	2942	16,4	19,7
Сямьтычы	6264	197	18,4	16,6
Браньск	6256	27	20,8	16,6
Орля	3172	2572	12,7	30,5
Дубічы-Царкоўныя	1773	1717	11,2	29,9
Чыжы	2393	2312	11,9	29,8
Нарва	3928	2255	13,7	22,7
Нараўка	3728	2001	14,1	18,5
Белавежа	2508	327	16,8	15,4
Кляшчэлі	2782	1337	13,5	23,8
Чаромха	3515	1230	15,5	17,3
Мілейчычы	2111	336	16,0	25,3
Нурэц-Станцыя	4300	846	15,5	19,6
Мельнік	2573	138	14,7	20,9
Боцькі	4794	435	17,5	20,1
Вышкі	4821	113	19,1	17,9
Заблудаў	8627	1007	20,5	10,9
Міхалова	7141	1089	15,5	18,7
Гарадок	5694	1410	15,5	17,1
Юхновец-Касцельны	14226	516	21,0	9,4
Крынкі	3248	122	16,3	16,3
Шудзялава	3329	176	16,8	18,9
Ліпск	5470	17	19,7	13,4
Пласка	2562	0	18,5	13,8
Гібы	2927	0	19,5	14,1
Віжайны	2640	0	21,2	12,2
Сэйны*	4115	785	20,5	13,2
Пуньск*	4356	3344	19,7	12,4

* У гмінах нацыянальнай меншасці з’яўляюцца літоўцы.

у гміне) — 18%, Відава — 17%, Галады — 16%, Парцава — 13%, Плёскі — 13%, Грабавец — 12%, Дубяжын з Падбеллем — 11%, Праневічы — 11%, Кнаразы — 11%, Зубава са Ступнікімі — 11%, Пасынкі — 8%, Райск — 8% і Крывая — 4% дзяцей і моладзі да 18 гадоў.

Аб чым сведчыць такі ўзроставаы склад насельніцтва Бельскай гміны? Ці не варта задумацца чаму вёскі з беларускім насельніцтвам у большай ступені «старэюць», а ў выніку паміраюць? Чаму ў нашых вёсках менш дзяцей і моладзі, чым у суседніх «каталіцкіх» вёсках? Войт Раіса Раецкая, абраная на другі тэрмін, у інфармацыі для радных пра сітуацыю ў гміне нічога не ўспамінае пра дэмаграфію. Коротка прыводзіць розныя дацягненні за папярэднія чатыры гады і сцвярджае: «Выкарыстана шмат абставін у рэалізацыі заданняў дзеля задавальнення патрэб лакальнай супольнасці». Пані войт абяцае, што гміна надалей будзе развівацца. Аднак узроставаы склад жыхароў гміны не абнадзейвае, не дае падстаў для такога аптымізму.

Тэрыторыя Гайнаўскай гміны ахоплівае 23 «статыстычныя» мясцовасці. У 2002 годзе, паводле вынікаў перапісу, жыло 4494 чалавек; 2942 беларусы (66%), 10 рускіх ды 1541 паляк (34%). У 2009 годзе ў гміне налічвалася 4175 жыхароў (на 319 чалавек менш); 683 асобы непаўналетнія (16% — крыху большы адсотак чым у Бельскай гміне), 2334 чалавекі ва ўзросце 18-65 гадоў (56%) і 1158 старэйшых грамадзян (28%). Выглядае на тое, што каля Гайнаўкі жыхары «маладзейшыя», чым каля Бельска. Разглядаючы паасобныя мясцовасці Гайнаўскай гміны аказваецца, што найбольш пажылых людзей жыве ў такіх вёсках як Трывежа — 47% ад агульнага ліку сялян, Васількова — 45%, Дубічы-Асочныя — 40%, Выгода — 39%. Варта заўважыць, што

ні ў адной вёсцы Гайнаўскай гміны адсотак старэйшых людзей не перавышае паловы насельніцтва. Маладых асоб да 18 гадоў найбольш жыве ў наступных вёсках: Пасечнікі-Вялікія — 21%, Катоўка — 20%, Ліпіны — 20%, Арэшкава — 19%, Дубіны — 19%, Рэпіска — 19%. Найменш дзяцей і моладзі жыве ў вёсках Дубічы-Асочныя, Махнатае і Васількова па 10%, Выгода і Бельшчына па 11%. У вёсках Гайнаўскай гміны розніцы ў структуры насельніцтва меншыя чым у Бельскай, але і тут сітуацыя ненадзейная.

Узроставаы склад насельніцтва Сямьтыцкай гміны больш аптымістычны. У 2009 годзе агулам жыло ў ёй 6264 чалавекі: 1154 асобы да восемнаццаці гадоў (18%), 3613 чалавек у працаздольным узросце (58%) і 1497 старэйшых грамадзян (24%). Ні ў адной вёсцы каля Сямьтыч адсотак асоб ва ўзросце болей за 60 гадоў не перавышае 36%. Падобная сітуацыя і ў сельскай Браньскай гміне на Бельшчыне. Колькасць жыхароў — 6258, у тым: 1301 асоба да 18 гадоў (21%), 3423 — у працаздольным узросце (55%) і 1532 старэйшыя асобы (24%). У гэтых дзвюх гмінах беларусаў жыве нямнога.

Варта разглянуць як выглядае ўзроставаы структура насельніцтва ў іншых сельскіх гмінах Падляшскага ваяводства ў залежнасці ад нацыянальнага складу жыхароў. Дзеля гэтага прапаную табліцу з лікамі ў выбраных гмінах.

Узнікае пытанне, чаму ў гмінах, дзе жывуць беларусы, большы працэнт старэйшых асоб, а меншы дзяцей і моладзі? Якія фактары ўздзейнічаюць на заняпад беларушчыны на Падляшшы? Як можна патлумачыць такую сітуацыю? Такія пытанні павінны трывожыць не толькі абраннікаў у гмінныя органы самакіравання.

Чаромха

Зіма не страшная

Наступіў люты. Палова зімы за намі. Хоць у студзені не здзейснілася прымаўка аб «крашчэнскіх маразах» (заўжды былі суровымі), дык «ляцкуча» (перыяд карнавалу) можа падаслаць нам «снегу па вуха». Так кажа народная прымаўка. Жыхары Чаромхаўскай гміны кажуць аднак, што для іх зіма не страшная. Гміна акуратна расчысчае дарогі і пасыпае іх пяском. Для гэтай мэты выкарыстоўвае ўласны машыны парк: тры трактары з плугамі-снегачысціцелямі, аўтамабіль «Стар» і «пяскарку». Да мінулага года мясцовы самаўрад займаўся ўсімі дарогамі. Зараз за павятовымі наглядае Павятовае праўленне публічных дарог у Гайнаўцы. Паколькі першапачаткова ўзніклі загалоты паміж абедзвюма службамі, зараз не бачу праблемы. У Кузаве, напрыклад, вуліцу расчысціў гайнаўскі снегачыст, затым дарогу ад святліцы ў Рэпчычы — гмінная камунальная гаспадарка. Хацелася б, каб супрацоўніцтва паміж установамі надалей акуратна ладзілася, што было б з карысцю для лакальнай грамадскасці.

(ус)

Тут традыцыя не загіне

21 студзеня г.г. у Гмінным асяродку культуры ў Нараўцы (Гайнаўскі павет) адбыўся IV Гмінны конкурс для калянднікаў «Гвезда і калядка». Сёлета на ім прагучалі калядныя песні, між іншым, «Вставайце, вставайце», «Зямля іудзейска», «Небо встаны зырккі». Усіх выканаўцаў было каля дваццаці. Выступалі з трыма вельмі прыгожымі гвездамі.

У катэгорыі «дзеці» першае месца занялі «Цагліначкі» са Старога Ляўкова, другое — дзеці з нулявога класа і трэцяе — вучні з класаў III «а» і III «б» Комплексу школ у Нараўцы.

У катэгорыі «моладзь» раўнапраўнае першае месца занялі вучні класа I «а» гміназіі ў Нараўцы, салістка Мартына Стульгіс і дуэт Юлія Лясота і Эмануэля Мірановіч — вучаніцы Комплексу школ у Нараўцы, ды другое месца — Парафіяльны маладзёжны хор з Нараўкі.

У катэгорыі «дарослыя» журы прызнала першае месца парафіяльнаму царкоўнаму хору з Нараўкі ды другое раўнапраўнае месца — хору пагранічнікаў з Нараўкі, «Цаглінкам» са Старога Ляўкова і «Нараўчанкам» з Нараўкі.

Янка ЦЕЛУШЭЦКІ

Прыемны і прытульны „Сонечны” бар

У бар «Сонечны» ў Беластоку па вул. Сянкевіча я заходзіў яшчэ ў свае студэнцкія гады. Было гэта 40 гадоў таму. Ён існуе і цяпер і ў тым самым месцы ў цэнтры горада. Кожны дзень мае шматлікіх наведвальнікаў.

У 2010 годзе яго аднавілі ўсрэдзіне. Тут вельмі прытульна. Барменкі ветлівыя і з усмешкай падаюць стравы.

Важна і тое, што абеды ў «Сонечным» смачныя і танныя. Напрыклад, ёсць і да выбару: за 8 і за 10 злотых. Можна заказаць стравы і па вышэйшай цане. Афіцыянткі дапамогуць выбраць тое, што хто любіць з’есці.

(яц)

Ганна Кандрацюк (zorka@niva.iig.pl)

Зорка

для дзяцей і моладзі

Зімой у Ляўкове

Зімою хутка надыходзіць вечар. А час плыве асабліва хутка ў час зімовых канікул. Моладзь — вучні Комплексу школ у Нараўцы — пачатковай школы і гімназіі, жыхары Старога і Новага Ляўкова ды прыехаўшыя

ў госці — ахвотна праводзяць час у Самаўрадавай святліцы, што побач прадпрыемства, якое вырабляе вядомую ва ўсёй Польшчы цэглу. А калі гліна — дык майстар-класы па разьбе, на якія прыязджаюць госці з усяго ва-

яводства. Дзеці не толькі займаліся ў святліцы, ездзілі таксама, між іншым, на басейн у Гайнаўку і ў кіно. У адзін чацвер пад вечар заехала да іх Міра Лукша. Прывезла шмат кніг у бібліятэку, і прадставіла сваю апошняю — не толькі для дзяцей — „Жывінкі з глыбінкі”.

— А мы ведаем верш пра Льва з Ляўкова! Мы прачыталі яго з маёй кнігі! — пахвалілася Вікторыя Патонца, вучаніца I класа. І яшчэ выступіла на сцэне, ля ялінкі, выкліканая Юляй Лясотай, са сваімі вершамі.

Першакласнікі яшчэ Куба Кардаш і Магда Лясота, а другаякласнікі — Эрнест Мірановіч (ён — пераможца конкурсу па лепцы ў гліне), Юлія Лясота і Агата Саковіч. Магда Сухалода і Эва Саковіч — ужо вучаніцы гімназіі. Перш за ўсё найменшыя гучна запялі песню пра захварэўшага коціка, вельмі ўцешаныя, што *іхняя* песня — на словы госці. Вывучаць у святліцы яшчэ іншыя песні на словы Міры Лукшы і музыку Генадзя Шэмета — з кружэлкі з песнямі для дзяцей. Сустрэча вялася па-беларуску (так жадалі ўсе вучні, з якіх не ўсе вучаюць беларускую мову ў школе). Бо ўсе разумелі вершы з „Жывінак” ды іншыя. Найбольш усім спадабаўся верш пра „Істоту”, якая вылупілася з яйка ў дзіцячым садку. І ўсе малявалі тую істоту — яшчэ і Мануэля Мірановіч, і Моніка Савіцкая, і Агата Саковіч з дзяўчаткамі, а Кубусь Кардаш заўзяўся і свой твор намаляваў асобна, схаваўшыся за калонай святліцы, нават ад свае мамы. Усе карціны пра фантастычнае стварэнне апынуліся на выстаўцы пані Галены-Марыёлі Рэент, кіраўнічкі святліцы. Сяброўкі рассакрэцілі тайну Юліі Лясоты — і яна піша казку, пра ... Ленюхова. Усе разам пасля частаваліся пірожным, пілі збожжавую каву з малаком ды спявалі і слухалі песні — пра коцікаў, цвыркуна, папугая, срэбнага коніка ды новую песню, прысвечаную бабулям, якую склаў гурт „Вясна”. Дык — да вясны! А ўвесь час у святліцы адбываецца шмат чаго цікавага. Іншыя школы таксама могуць прыехаць у Старое Ляўкова — на майстар-класы па лепцы ў гліне.

(лук)

34 удзельнікаў „Роднага слова” ў Нарве

21 снежня ў Нарве адбыўся дэкламатарскі конкурс на розных мовах: беларускай, рускай і англійскай. Упершыню выступілі вучні, якія падрыхтавалі вершы на англійскай мове. Другімі паказаліся вучні, якія дэкламавалі вершы на рускай мове. Апошнімі выступілі дзеці і гімназісты з твораў на роднай беларускай мове. Было шмат удзельнікаў „Роднага слова”. У камісіі былі спадарыні Аліна Сяткоўская, Ніна Абрамюк, настаўніца англійскай мовы Эдыта Пакорская і школьны педагог Марлена Русіловіч. Перад імі стала складанае заданне. Вучні выступілі на высокім узроўні. На конкурсе прыбылі не толькі вучні, але таксама бацькі, якія з ахвотай слухалі выступленні сваіх дзетак. Аднак да наступнага этапу, які адбудзецца ў Гайнаўцы, не ўсе маглі перайсці. Камісія вырашыла выбраць тых вучняў, якія запрэзентаваліся найпрыгажэй. Як цяпер ведаем, атрымала імя ім гэта вельмі добра.

Вось прозвішчы лаўрэатаў:

Класы 0-III

I месца:

1. Юлія Іванюк-Саўчук

2. Карнелія Порац
3. Патрыцыя Чэмерыс

II месца:

1. Агата Беразавец

III месца:

1. Магдалена Галёнка

Класы IV-VI

Гран-пры:

1. Ян Аксянцюк

I месца:

1. Якуб Іванюк-Саўчук

II месца:

1. Аляксандра Сіманчук

Гімназія, класы I-III

I месца:

1. Уля Беразавец

2. Караль Лукша

II месца:

1. Анэта Дамброўская

Вось у гэты ж дзень, у гэтай самай зале адбыўся школьны конкурс „Беларускай гавэндзі”. Найлепшымі расказчыкамі сталі Агата Беразавец з III класа і Ада Гуральчык з VI класа. Усе ўдзельнікі разбавілі глядачоў. Яны вельмі добра паказаліся на сцэне. Думаем, што яшчэ не раз іх пабачым. Да конкурсу рыхтавала Ніна Абрамюк.

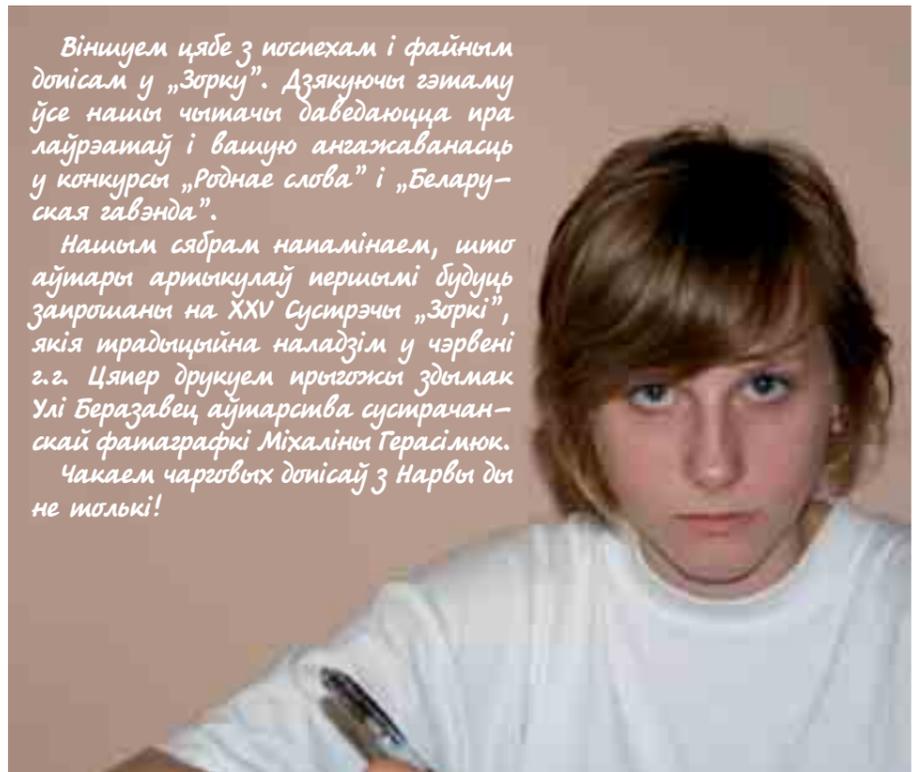
Уля БЕРАЗАВЕЦ

Прывітанне, Улька!

Вітаем цябе з поспехам і фэйным допісам у „Зорку”. Дзякуючы гэталу ўсе нашы чытачы даведваюцца пра лаўрэатаў і вашу ангажэванасць у конкурсе „Роднае слова” і „Беларуская гавэндзі”.

Нашым сябрам напамінаем, што айтары артыкулаў першымі будуць запрошаны на XXV сустрэчы „Зоркі”, якія традыцыйна наладзім у чэрвені г.г. Цяпер друкуем прыгожы здымак Улі Беразавец айтарства сустрэчанскай фатаграфкі Міхаліны Герасімяк.

Чакаем чарговых допісаў з Нарвы ды не толькі!

Першыя адкрылі год Мілаша

— Беларусь была ў яго на першым месцы, — кажа пра Ежы Гедройца гасць беларускага „чацвярга“, які традыцыйна 27 студзеня г.г. ладзіла Кафедра беларускай культуры ў Беластоку. У гэты раз аўдыторыі прапанавалі сустрэчу з Рамуальдам Мячкоўскім, паэтам і празаікам, рэдактарам часопіса „Голас з-над Віліі“. Паколькі выступовец асабіста сустракаўся з рэдактарам парыжскай „Культуры“, перапісваўся з ім у 1989-2000 гадах, лекцыя атрымалася жывая, насычаная ўспамінамі і паэтычнымі чытанямі. Ежы Гедройц меў свой уплыў на захаванне „Голасу з-над Віліі“.

— Калі ў 2000 годзе я думаў закрыць наш часопіс і паведаміў пра гэта Гедройцу, ён сказаў мне: „Калі закрыеце свой часопіс, то вас не будучь сур’ёзна ўспрымаць у свеце. У вас місія даглядаць і развіваць польскую культуру ў кантэксце Вялікага Княства Літоўскага“. Шмат увагі прысвячаў ён несправядлівай трактовцы беларушчыны, хваляваўся, што мала хто з сучасных палякаў і літоўцаў ведае пра тое, што афіцыйнай мовай ВКЛ была беларуская мова, на ёй дарэчы размаўляў сам Ягайла. Шмат міфаў цягнуцца следам Грунвальдскай бітвы. Літоўцы перакананы, што іх палкі мелі вырашальны ўплыў на перамогу. Прытым ніколі не асвятляюць фактаў, што літоўскі народ у сучасным разуменні паслаў на вайну адно чатыры палкі! Іншы пункт гледжання нярэдка ўспрымаюць як недахоп літоўскага патрыятызму.

— А як у Літве ўспрымаюць творчасць Чэслава Мілаша? — спыталі мы.

— Бягучы год літоўцы таксама аб’явілі Годам Чэслава Мілаша, аднак тут вырашыў практычны бок з улікам на турызм, — адзначаў гасць „чацвярга“. — Маладзь літоўцы не ведаюць хто гэта Чэслаў Мілаш. Няма яго вуліцы, ні аднаго помніка, ні мемарыяльнай табліцы. Праўда, з нагоды святкаванняў выдадзена манаграфія на польскай, літоўскай ды беларускай мовах. Хаця самыя вядомыя творы паэта перакладзены на літоўскую мову, аднак яны не ўключаны ў праграму навучання ў школах.

Сустрэча з Рамуальдам Мячкоўскім мела пераломны характар у праграмным ходзе „чацвяргоў“.

— Сёння мы завяршаем Год Ежы Гедройца, і афіцыйна, як першыя на ўніверсітэце, адкрываем Год Чэслава Мілаша, — сказала вядучая, доктар Лена Глагоўская, у прыватнасці аўтарка публікацыі пра віленскіх беларусаў у „Голасе з-над Віліі“.

Прысутная на семінары журналістка „Астравецкай праўды“ Анна Чакур прачытала свой беларускі пераклад твору гасця.

— Чэслаў Мілаш натхніў нас крушыць міф пра „крэсаландыю“, — кажа Рамуальд Мячкоўскі. — Ён у сваёй творчасці даказаў, што людзі Усходу могуць быць партнёрамі для свету. Яны не толькі праявілі сябе як літаратурныя таленты, але як знакамітыя мастакі ці спевакі. Для нас, палякаў у Літве, ён застаецца аўтарытэтам, прозвішчам, праз якое іншыя даходзяць да польскіх творцаў у Вільні і Літве. Мілаш, як не цікава, першы ў Польшчы распаўсюджваў модную сёння ідэю Малой айчыны.

Ганна КАНДРАЦЮК

МАЕ СУСТРЭЧЫ З КАНСТАНЦІНАМ МАЙСЕНЕМ

Успаміны Надзеі Трухановіч — былой намесніцы старшыні Гродзенскага абласнога аддзялення Беларускага фонду культуры ў 1987-1996 гадах.

Я шчыра ўдзячная лёсу за тое, што ён падараваў мне сустрэчу з Канстанцінам Мікалаевічам Майсенем — чалавекам з вялікай літары. Такіх людзей Бог даруе свету рэдка і то з канкрэтнай місіяй. Шчыры беларус Майсеня ведаў сваё прызначэнне і выкананню яго прысвяціў жыццё. Помнікам яго жыцця стаў цудоўны будынак Беларускага музея ў Гайнаўцы, у пабудове якога прынялі ўдзел жыхары Беларусі, асабліва Гродзенскай вобласці.

Справа ў тым, што Канстанцін Майсеня звярнуўся да ўлад Гродзеншчыны з просьбай аб дапамозе ў пабудове Беларускага музея. Улады падтрымалі гэтую добрую справу і прапанавалі Фонду культуры заняцца ёю. Такім чынам з Канстанцінам Мікалаевічам сталі мы працаваць разам. Добра памятаю нашу першую сустрэчу. Гэта адбылося напрыканцы 1980-х гадоў. Я працавала тады намеснікам старшыні Гродзенскага абласнога аддзялення Беларускага фонду культуры. Пазнаёміў нас старшыня Фонду Сяргей Аляксандравіч Габрусевіч. Да нас завітаў высокі, статны мужчына з сіваю грываю валос і добрым хітраватым позіркам. У руках трымаў ён партфель карычневага колеру, з якім не расставаўся: там захоўвалася самая каштоўная для яго на той час рэч — праектна-каштарысная дакументацыя на пабудову яго мары — беларускага музея з экспазіцыяй, прысвечанай беларусам Беласточчыны, кіназалай, бібліятэкай, кавярняй, невялікім гатэлем, дзе маглі б спыніцца гасці, якія прыедуць у музей. Усё было так натхнёна аб гэтым раскажваў і нам, і потым усім, з кім сустракаўся наконце пабудовы музея, што людзі верылі яму, ніколі не адмаўлялі і шчыра імкнуліся аказаць дапамогу. Канстанцін Майсеня запрасіў нас у Гайнаўку, каб пазнаёміць з членамі камітэта пабудовы музея, паглядзець, што ўжо зроблена і абмеркаваць нашы сумесныя планы.

Ён вазіў нас па Беласточчыне, раскажваў аб гістарычных падзеях, якія калісьці тут адбываліся. Мы здзіўляліся яго ведам, бо ведаў ён кожную вёсачку на роднай зямлі, кожную сцяжынку. Паказваў магазіны, якія былі пабудаваны пад яго кіраўніцтвам і ўжо шмат гадоў працавалі на карысць людзей. Узгадваў, як яго праследавалі ўлады за адданасць беларускай мове і культуры, а іншым разам чуў кпіны і ад людзей. Адночы нават стралялі ў яго, на шчасце прамакнуліся.

Але нягледзячы на нішто ён ішоў далей накіраваным шляхам. З вялікім болям раскажваў пра Беларуска-этнаграфічны музей у Белавежы, які быў ліквідаваны, аб страчаных музейных каштоўнасцях. Частку этнаграфічнай калекцыі ўсё ж такі ўдалося выратаваць і Канстанцін Мікалаевіч бярог яе як зрэнку вока, гаварыў, што гэтыя экспанаты —

аснова будучага музея. Мы параілі зрабіць з іх выставу і хутка даведаліся, што наша прапанова была ўважана ў жыццё. У музеі працаваў невялікі, але вельмі дружны калектыў: кіроўца Іван Ляшчук, Міхась Голуб, Ёля Вішнеўская, Галінка Маліш, якія заўсёды вельмі добрабычліва прымалі нас. Пазнаёмліся мы з многімі членамі камітэта пабудовы музея, актывістамі, якія дапамагалі ў гэтай справе. Усіх не памятаю, але некаторыя з іх сталі нашымі шчырымі сябрамі, напрыклад, сям’я Мікалая і Надзеі Пятручыкаў з Гайнаўкі і Валянціна Грыка — кіраўнічка калектыву мастацкай самадзейнасці з вёскі Старое Ляўкова. Яе калектыву, як і многім іншым падобным калектывам — прыхільнікам беларускай песні, патрэбны быў кіраўнік-музыкант. Мы звярнуліся да дырэктара Гродзенскага вучылішча мастацтваў Уладзіміра Міхайлавіча Сяргейчыка, і ён падабраў такіх музыкантаў. Праз Фонд культуры былі аформлены адпаведныя дакументы і беларуская песня загучала на Беласточчыне з новай сілай. Гэтая праца працягвалася шмат гадоў, а адзін з пачынальнікаў — Мікалаем Мясенем ажыццяўляе яе і сёння.

Спадар Майсеня прыязджаў да нас вельмі часта. Сяргей Габрусевіч, якога добра ведалі на Гродзеншчыне як дырэктара па вучэбнай рабоце Універсітэта імя Янкі Купалы і старшыню абласнога Фонду культуры, садзіў яго ў сваю „Волгу“ і яны ехалі на прадпрыемствы, прадукцыя якіх была патрэбна для пабудовы Гайнаўскага музея, наведвалі старшыню магутных калгасаў. Некалькі разоў была з ім і я і бачыла, як кіраўнікі прадпрыемстваў, гэтыя вельмі заклапочаныя людзі, заўсёды знаходзілі час, каб выслухаць Канстанціна Мікалаевіча і дапамагчы яму. А потым я заказвала транспарт і ў вызначаны тэрмін неабходныя матэрыялы і абсталяванне прывозілі ў Гродна, афармлялі на мытні і адпраўлялі за мяжу, а там іх сустракаў К. М. Майсеня. Цэмент, піламатэрыялы, паркет, сантэхніка, ацяпляльныя батарэі, электрыка і шмат іншага неабходнага для музея. На сабраныя Фондам грошы былі закуплены коўдры, падушкі, бялізна для музейнага гатэля. А Канстанцін Мікалаевіч працягваў работу: неаднойчы пабываў ён у Мікашэвічах, адкуль прывёз мармур, які ўпрыгожвае сёння музейны будынак.

Вялікую дапамогу К. М. Майсеню аказаў Мікалай Іванавіч Васілёнак — былы старшыня Беларускай грамадскай арганізацыі „Радзіма“, якая працавала з беларусамі замежжа. Дзякуючы яму неабходныя пытанні сталі вырашацца на ўзроўні Міністэрства культуры і іншых рэспубліканскіх ведамстваў. Дзякуючы ўпартай мэтанакіраванай працы

Канстанціна Мікалаевіча і іншых зацікаўленых у гэтай святой справе людзей — яго памочнікаў, будынак рос на ваках. Адрозна пабудаваныя памяшканні нападзіліся абсталяваннем. Дзякуючы гродзенцам была створана кіназала. Майсеня і Габрусевіч звярнуліся за дапамогай ва ўпраўленне кінафікацыі Гродзенскага абласнога выканаўчага камітэта, якое даручыла гэтую справу тагачаснаму дырэктару ўстановы „Кінатэхпрам“ Аляксандру Аляксандравічу Ганчаруку. Пад яго кіраўніцтвам былі прывезены і ўстаноўлены кінаапараты і іншая неабходная тэхніка, вялікі экран і крэслы для гледачоў, прывозіліся фільмы для прагляду.

Збіралі мы і літаратуру для будучай бібліятэкі. Калі было гатова памяшканне для яе размяшчэння, гэтая справа пайшла яшчэ хутчэй: кнігі перадавалі бібліятэкі, збіралі школьнікі, куплялі за сродкі Фонду культуры, прывозілі дэлегацыі, якія наведвалі музей. А Канстанцін Мікалаевіч клапаціўся надалей, думаў аб стварэнні музейнай экспазіцыі. Для вырашэння гэтай справы Міністэрства культуры адправіла ў Гайнаўку вядомага беларускага мастака Эдуарда Канстанцінавіча Агуновіча, які павінен быў распрацаваць мастацкае рашэнне будучай экспазіцыі.

Неаднойчы прыязджалі ў Гайнаўку і супрацоўнікі Гродзенскага дзяржаўнага гісторыка-археалагічнага музея, якія таксама давалі свае прапановы па гэтым пытанні.

Работа ішла вельмі актыўна. Сотні людзей дапамагалі Канстанціну Майсеню, а ён мог так самаадана працаваць дзякуючы таму, што ўсё жыццё побач быў верны сябра, аднадумец — яго жонка, спадарыня Настасся Майсеня, якая таксама прысвяціла сваё жыццё захаванню і распаўсюджванню беларускай мовы і культуры.

Сёння Беларускаму музею ў Гайнаўцы ведаюць далёка за межамі Беласточчыны і ўсёй Польшчы. Ён служыць людзям. Мара Канстанціна Майсеня ажыццявілася. Сумна, што яго няма побач з намі, але вельмі прыемна было бачыць па тэлебачанню сюжэт аб адкрыцці ў музеі мемарыяльнай дошкі ў яго гонар. Было б вельмі добра, каб у музеі з’явілася і мемарыяльная экспазіцыя, прысвечаная яго заснавальніку.

Я берагу падзяку за дапамогу ў пабудове музея ў Гайнаўцы, падпісаную Канстанцінам Мікалаевічам Майсенем. У маім сэрцы памяць аб супрацоўніцтве і сяброўстве з ім застанецца назаўсёды.

Запісаў Віктар БУРА

Васіль САКОЎСКИ

За акном снег, вецер, холад. Зіма. Вось і сядзіш дома ды цэлымі гадзінамі аглядаеш тэлевізар. А там хоць і многа каналаў, але часта проста няма чаго глядзець і слухаць.

А можа гэта я так ужо разбазарыўся і ўсё мне не так ды не гэтак. Аглядаю ў асноўным нашы польскія праграмы і праграмы расійскага тэлебачання. Аглядаю іх і па-свойму ацэньваю. Ацэнка мая часта даволі суровая, можа лішне суровая? І, канешне ж, суб'ектыўная.

У польскім тэлебачанні (як зрэшты па радыё і ў прэсе) мноства сварак, узаемнага крытыканства, злога, брыдкага і, па-мойму, непатрэбнага. Без сваркі, без грызні, без узаемнай варожасці нашы палітычныя эліты ўжо проста жыць не ўмеюць — гэта, адным словам, стала іх хобі. І калі б нават не хапіла актуальных тэм да сварак, ёсць жа ў нас універсальныя і вечна жывыя тэмы, напрыклад, камуна з яе ваенным становішчам і смаленская катастрофа апошнім часам.

Цяпер давайце бліжэй прыглянемся так званай нашай камуне, пра якую ніяк не могуць забыць нашы сучасныя ўлады, палітыкі, сродкі масавай інфармацыі... і ва ўсіх найгоршых грахах абвінавачваюць яе. Яе ж ужо даўным-даўно няма ў жывых і, добра разабраўшыся, ніколі і не было яе. Тадышняя форма польскага дзяржаўнага ладу мела іншую назву і характар. Польская аб'яднаная рабочая партыя не была таксама

Зімовыя разважанні

камуністычнай партыяй, а члены яе — камуністамі...

На прычыны ваеннага становішча ў Польшчы таксама варта, думаю, паглядзець з розных бакоў, дакладна задумацца і толькі тады адказаць: ці быў ён злом, ці адзіным правільным выхадом з тадышняй грознай сітуацыі. І перастаць нарэшце дабіваць гэтага старэйшага і стомленага жыццём чалавека — Войцеха Ярузельскага. Яшчэ ж дасюль ніхто пераканаўча не адказаў на пытанне як бы захаваліся маскоўскія савецкія ўлады, калі б не было ваеннага становішча. Проста ніяк не верыцца, што выпусцілі б яны Польшчу з-пад сваёй бацькоўскай апекі. Ярузельскі дасканала ведаў аб гэтым і выбраў меншае зло...

Народны бунт утаймавалі даволі хутка і цывілізаванымі спосабам. Праўда, некаму прыйшлося крыху пасядзець, некаму ўцякаць за граніцу, некаму страціць працу і ўсім нам наесціся страху і нейкі час цяпець нявыгады. Такія змены без клопатаў не бываюць. Затое маем капіталізм, незалежнасць, рыначныя адносіны і многае іншае. Але не забываем таксама і ленінскага вучэння — нашай краінай стаў кіраваць электрык. Электрык і кухарка гэта ж блізкія прафесіі. Ранейшае партыйнае кіраўніцтва было заменена салідарніцкім.

Пакрыўджаныя народнай уладай і пераважна пасядзеўшыя ў ізалятарых і турмах, цяпер маюць гонар, пашану, прыгожую біяграфію, часта грашавую кампенсацыю і цёплыя пасады. Ім зайздросцяць тыя, якія не сядзелі...

Смаленская катастрофа была безумоўна страшнай катастрофай і вялікай стратай як для сямейнікаў загінуўшых, так і для нашай краіны. Трэба толькі паспачуваць ім. Паявіліся аднак людзі, якія на гэтай трагедыі хочуць зарабіць сабе палітычныя балы — і гэта агідна. Яны гучна крычаць і патрабуюць хутка знайсці вінаватых і сурова іх пакараць. Але не пра аб'ектыўную прычыну гэтай катастрофы ім ходзіць, а толькі пра тое, каб знішчыць сваіх палітычных праціўнікаў — даказаць, што гэта прэм'ер і прэзідэнт вінаватыя ў катастрофе. Або рускія. А яшчэ лепей, што яны супольна спланавалі і здзейснілі гэтае злачынства... Вось чым перапоўнены нашы сродкі масавай інфармацыі.

А што можна сказаць пра сучасныя расійскія СМІ? Можна сказаць, што яны і тэхнічна лепшыя ад савецкіх, і больш верагодныя. У савецкі час чым горшае было рэальнае жыццё савецкіх народаў, тым прыгажэй і дастойней выглядала яно ў медыях. А цяпер і ў іх сродках масавай інфармацыі наглядзіся больш

кепскага, нават страшнага, чым добрага.

У кожную гістарычную эпоху расіяне прабавалі адказаць на сакраментальнае ім пытанне: „Кому на Русі жыць хорашо?”.

І так, у феадальна-капіталістычнай Расіі займаліся гэтым пытаннем многія, між іншым, і выдатны рускі паэт Мікалай Някрасаў. Ён напісаў пад такім жа загалоўкам цэлую паэму, у якой дэталёва адказваў на гэтае пытанне...

У савецкі час таксама кружылі ў народзе тэксты з адказамі на гэтае пытанне. Былі яны карацейшыя ад Някрасаўскай паэмы і ананімныя. Але не менш цікавыя, праўдзівыя і паэтычныя. Чаму ананімныя? Думаю, таму, што іх аўтары былі надта далікатнымі людзьмі і не любілі сібірскага клімату і белых мядзведзяў...

Не менш актуальным гэтае пытанне з'яўляецца і цяпер. Хто аглядае праграмы расійскага тэлебачання, то адказ на яго даволі просты: „В современной России жить хорошо олигархам, бизнесменам, дипломатам, депутатам, аферистам, взяточникам, оборотням в погонах, коммунистическим вожакам-брэжневцам..., а остальным — по-прежнему...”.

Варта тут не абмінуць увагай і рэкламу. Яны ў іх частыя, доўгія і гучныя. Найчасцей і найпрыгажэй рэкламуецца (як не дзіўна) гарэлка. Вось, напрыклад, якімі словамі рэкамендуецца гарэлка „Хортица — абсолютное качество, выбор специалистов, в тройке мировых лидеров, признание миллионов, золото побед...”. І як жа ж, пачуўшы такое разоў трыццаць у суткі, не спакусіцца купіць і выпіць яе?! Вось і п'е, і запіваецца народ...

Мікалай ПАНФІЛЮК

Неспакой

З вялікай цікавасцю прачытаў я ў „Ніве” (№ 1) допіс спадара Мікалая Лук'янюка п.з. «Як чытаюць „Ніву”», у якім наш пачэсны карэспандэнт дзеліцца сваімі заўвагамі наконт яе чытальніцтва ў нашым грамадстве; вынік гэтых роздумаў не радасны. У сваім артыкуле сп. Лук'янюк многа месца прысвяціў і маёй скромнай асобе, таму перыяду, калі я быў лістаношам і меў найбольш на ўсю Беласточчыну падпісчыкаў роднай „Нівы”. Сардэчна дзякую спадару Лук'янюку за ягоную памяць і пашану да мяне. Так, менавіта, было, як ён напісаў. А я лістаношам перапрацаваў аж 37 гадоў і ўвесь той час „Ніва” была ў мяне на першым месцы.

А як цяпер выглядае ў нас, у Дубічах, падпіска „Нівы”? Дакладна не ведаю, але, мабыць, падобна як там, дзе пражывае спадар Лук'янюк. У нас падпісчыкамі „Нівы” з'яўляюцца шаноўныя бацюшка з матушкы Славамір і Ева Аўксеціюкі, мой дзядзька Яўген Панфілюк, шаноўная загадчыца нашай багатай дубіцкай бібліятэкі спадарыня Міраслава Семянюк-Мараўская ды мая скромная асоба. Магчыма, што падпісчыкаў больш, але дакладна не ведаю, бо даўно не размаўляў на гэтую тэму з маёй лістаношкы Яўгеніяй Несцярук, якая сумленна выконвае свае абавязкі. Калісь на маё пытанне чаму ў нас так мала падпісчыкаў роднай газеты, яна была адказала, што цяпер на пошце

вельмі многа работы, да таго ж кожнаму лістаношу дабавілі больш вёсак. Ды і нашы людзі сталі цалкам іншымі і не горнуцца да роднага слова. З гэтымі вывадамі можна згадзіцца.

Але верце, дарагія — каб быць шчырым прапагандыстам роднага слова і яго органа „Нівы”, трэба мець прагу і жаданне ў сэрцы і душы ды шчырую да гэтага любоў. Калі я працаваў на пошце, тады ў час выпіскі „Нівы” цяжка было ад мяне адчапіцца, бо я настойваў, каб людзі яе атрымлівалі і на розныя іх выкручванні выгляду „не маю грошай”, я адказаў, што на гарэлку і папярсы не столькі грошай марнатравіцца. І жартам дадаваў, што ад гарэлки можна здурець, і непрыемнасці можна мець, і бяду, і ў турму нават трапіць можна. О, ты як паэт, чуў я ў адказ і зараз згодзі: дык пішы, Коля, „Ніву”, і то на цэлы год. Вось так я пераважна здабываў „Ніве” чытачоў і быў на перадавой у ніўскіх конкурсах, за

што ў мяне шмат дыпламаў і ўзнагарод з таго часу.

Цёпла ўспамінаю той час, як я ў сваёй сумцы разносіў родную „Ніву” зімою, калі снегу навокал па сам пояс, а я крочу пяхом (конік мой ужо быў застары вазіць мяне на санках па цяжкай дарозе) з Руткі ў Тапаркі, а гэта каля чатырох кіламетраў у адзін бок. Вецер свішча, ніводнай душы, толькі птушка зрэдка праляціць над маёй галавой, а я — як той адзін у полі воін — але кожны раз дасягаў сваёй мэты і „Ніва” з усёй паштовай карэспандэнцыяй былі дастаўлены ў пару. У Тапарках кожны раз чакаў мяне мой найлепшы сябра Сцяпан Мрук, чалавек адукаваны, які сёння навучае англійскай мове ў школе ў Кляшчэлях. У нас былі аднолькавыя меркаванні на розныя тэмы і я шмат чаго навучыўся ад гэтага мудрага чалавека. І пошта тады была іншая, сапраўдная.

Але як жа не пісаць у „Ніву”, калі

Толькі скнара і лянiвы
Не вытiсывае „Нiвы”

там працуюць такія прыгожыя жанчыны як Міра Лукша, Ганна Кандрацюк-Свярубская, Глона Карпюк, Галіна Рамашка. А гэтыя кампліменты змястоўныя, бо і я маю прыгожую, разумную і гаспадарлівую жонку Аню з Рудутаў, адкуль паходзіць і матушка Антаніна Троц-Сасна, якая ў маладосці была прыгажуняй на цэлыя Рудуты. Матушка Антаніна і бацюшка Рыгор Сасна плённа працуюць на нашай падляшскай ніве, адкрываючы жывыя старонкі нашай гісторыі, і дзякуючы іх працы многая з нашага мінулага выходзіць з прыцемкаў нашай гісторыі на яркае святло.

Смуціць мяне, што нашы людзі не цэняць роднай „Нівы”, што так мала ў яе падпісчыкаў, але гэта мо толькі пераходны час. Беларусь церпіць пад дыктатурай Лукашэнкі, але дыктатары прыходзяць і адыходзяць, але роднае слова не прападзе, яно будзе жыць вечна. Гэтак жа і „Ніве” настане лепшы час. Бо ці яна сёння менш цікавая? Мяркую, што не, бо я яе чытаю так, што толькі белае застаецца. Сэрца цешыцца, што „Ніва” мае такіх выдатных публіцыстаў як Яўген Вапа, Міхась Андрасюк, Мікола Ваўранюк, Аляксандр Вярбіцкі, Аляксей Мароз, Віталь Луба, Мацей Халадоўскі, Міхась Сцепанюк ды згаданыя раней прыгожыя жанчыны. І вельмі важна, што мае яна сваіх высакародных і працавітых карэспандэнтаў як Уладзімір Сідарук, Мікалай Лук'янюк, Янка Целушэцкі, Міхал Мінцэвіч, Пётр Байко, Міхал Купталь, Васіль Сакоўскі, Віктар Бура, Мікалай Варанецкі, малады Юрка Буйнюк ды іншыя. І ўсім ім пасылаю нізкі паклон і жадаю ўсяго найлепшага ў новым 2011 годзе.

Чужы сярод сваіх

Леакадзія МІЛАШ

28 студзеня 2011 года ў Таварыстве беларускай культуры ў Літве адбылося першае ў гэтым годзе мерапрыемства. Яно было прысвечана, між іншым, абмеркаванню падзей 19 снежня ў Мінску, якія ўскалыхнулі сусветную грамадскасць.

Першым выступіў мастак Алэг Алажэй. Ён па запрашэнню беларусаў ЗША два тыдні гасцяваў за акіянам. У яго адбылася сустрэча не толькі з сусайчыннікамі, а і з аднакурснікамі, якія даўно жывуць у ЗША. Наведаў ён каля дзесяці вернісажаў сучаснага мастацтва. Мэта паездкі — пазнаёміць беларусаў Амерыкі з мастацкімі працамі беларускага мастака з Вільні. Вандроўка адбылася дзякуючы намаганням Зянона Пазыняка.

Другім выступіў старшыня Таварыства Хведар Нюнька. Яго прмова была прысвечана незаслужана забытаму дзеячу Язэпу Малецкаму. Нарадзіўся ён у 1906 годзе каля Друі, актыўна ўключыўся ў беларускую грамадскую дзейнасць, змагаўся супроць паланізацыі беларусаў, за што пераследаваўся польскімі ўладамі. У час другой сусветнай вайны займаў адказныя пасады ў акупаванай Вільні і Беларусі, спрычыніўся да вызвалення з лагераў шмат ваеннапалонных і арыштаваных па фальшывых даносах беларусаў. Паспяхова ва ўмовах акупацыі праводзіў ён палітыку беларусізацыі ў Баранавічах і Ві-

лейцы. Да канца аставаўся верным ідэі незалежнасці і адданым сынам беларускага народа. Пасля вайны апынуўся за мяжой, напачатку ў Еўропе, а пасля і ў Аўстраліі. У Канадзе выдаў кнігу „Пад знакам пагоні”. Прысутныя атрымалі шмат цікавай інфармацыі і ўпершыню адкрылі для сябе гэтую цікавую постаць.

Наступны прамоўца — даследчык жыцця і дзейнасці беларускіх святароў у міжваенны перыяд. Доклад быў пры-

свечаны ксяндзу Уладзіславу Чарняўскаму, якому ў гэтым годзе споўнілася б 95 год з дня нараджэння. Нарадзіўся святар у вёсцы каля Гродна, служыў у розных прыходах у Вільні і на Віленшчыне, а з 1954 года і да апошніх дзён — у Вішневе, каля Валожына. Ён быў адзіным святаром, які праводзіў службы па-беларуску. Ён быў чужым сярод сваіх. У 1987 годзе група беларусаў-віленчукоў — Хведар Нюнька, Людвіка Кардзіс, Аляксей Анішчык

і я — наведала святара. Жыў святар вельмі сціпла. Тады працаваў над перакладам Бібліі на беларускую мову. І сёння ёсць малітоўнікі, тэксты рэлігійных песень, апрацаваныя святаром Уладзіславам Чарняўскім. Пазней адбылося яшчэ некалькі сустрэч у Вільні, напрыклад, пры адкрыцці табліцы Францыску Скарыне, якую асвяціў Уладзіслаў Чарняўскі. Памёр святар таксама ў Вільні. Прамоўца яго параўнаў з пэтыкай Ларысай Геніюш. Ён быў у Беларусі такім дысідэнтам — чужым, незразумелым сярод сваіх.

На мерапрыемстве выступілі і госці з Мінска: праваабаронца Галіна Сіўчык, Андрэй Лары, Кастусь Манкус. Яны расказалі пра падзеі ў Мінску, удзельнікам і якіх яны былі, і пра палітычны рэпрэсіі ў Беларусі.

Студэнт ЕГУ Кірыл Атаманчык прэзентаваў свае багата ілюстраваныя кнігі пра Вільню. З іх дапамогай можна вандраваць па вулачках беларускай Вільні. Свае кнігі падараваў Таварыству таксама народны пісьменнік Беларусі Ніл Гілевіч.

На наступны дзень яшчэ адна цікавая сустрэча за філіжанкай гарбаты адбылася ў Хведара Нюнькі з Мацеям Канапацкім. Асабліва цікавымі былі яго ўспаміны пра вучобу ў Віленскай беларускай гімназіі. Захаваліся фотаздымкі гэтых далёкіх часоў нашай гісторыі. Частку гістарычных дакументаў і здымкаў М. Канапацкі ахвяраваў ТБК. 1 лютага кожны год у Вільні адзначаецца як Дзень гімназіі. Такія сустрэчы ўзбагачаюць каштоўнымі звесткамі пра нашу гісторыю, адкрываюць новыя яе старонкі.

<http://www.statkevich.org>

Адной з яскравых постацей беларускай апазіцыі быў і дагэтуль застаецца сацыял-дэмакрат Мікалай Статкевіч. Каля двух месяцаў таму ён быў адным з кандыдатаў на пасаду прэзідэнта, а цяпер з'яўляецца адным з палітвязняў, якому пагражае вялікі тэрмін пазбаўлення волі — такія рэаліі беларускай дэмакратыі лукашэнкаўскага гатунку.

Ад пачатку свайго зняволення Мікалай Статкевіч абвешчуе галадоўку пратэсту. Ці галадае ён дагэтуль — праўдзівых звестак няма. Паведамленне аб яе спыненні не так даўно паступіла ад генеральнай пракуратуры Беларусі, але самога Статкевіча па-ранейшаму ніхто не бачыў, таму вялікай веры гэтаму паведамленню няма.

Даведацца аб тым, што адбываецца ў жыцці арыштаванага палітыка, нам дапаможа яго сайт у інтэрнеце, які пакуль не спыніў свайго існавання. Месціцца Статкевічаў партал па адрасе <http://www.statkevich.org>. Нягледзячы на тое, што Статкевіч у сваім палітычным жыцці найчасцей карыстаецца беларускай мовай, яго сайт чамусьці не мае аніякіх іншых версій, акрамя рускай. Шчыра кажучы, гэта адзін з найвялікшых недахопаў партала, але, мяркуюцца, па выхадзе на волю Мікалай Статкевіч яго выправіць.

Сайт выглядае даволі звычайна — тры часткі — галоўная з апошнімі паведамленнямі пасярэдзіне, на левай змешчаны выйскі да іншых рубрык, на правай — гіперспасылкі на матэрыялы іншых сайтаў.

Таксама на галоўнай старонцы месціцца партрэт Мікалая Статкевіча з колькасцю дзён галадоўкі. Ніжэй адозва: „Обращаемся к мировому сообществу. Всем, кому не безразлична судьба политика Николая Статкевича, ко-

торый боролся за нашу и вашу свободу. Человек находится на грани смерти, а может его уже нет в живых. Родина. Честь. Народ. Вот основные принципы программы Николая Статкевича. Нужно срочно принимать меры к его спасению. Нужно бить во все колокола!”.

Ідучы далей паведамленні тычацца не толькі Мікалая Статкевіча, але і ў цэлым паслявыбарчай сітуацыі ў Беларусі. Праўда, апошняе з іх датуецца снежнем 2010 года.

Калі цікаўны карыстальнік захоча падрабязнасцей аб зняволеным беларускім палітыку, яму варта будзе зазірнуць на іншыя рубрыкі сайта, якіх не так ужо і мала.

У рубрыцы „Биография” мы даведаемся, што беларускі род Статкевічаў старадаўні. Менавіта пра гэта распавядаецца ў артыкуле „Пра герб *Касцеша*”, які з'яўляецца ягоным родавым сімвалам. Варта адзначыць, што частка матэрыялаў месціцца на сайце і па-беларуску. Гэта тычыцца, прынамсі, праграмы былога кандыдата і яго дэкларацыі.

Сайт Мікалая Статкевіча — мультымедычны. Дзякуючы гэтаму цікаўны карыстальнік можа на ўласныя вочы пабачыць выступы былога кандыдата па тэлебачанні — як беларускім дзяржаўным, так і па „Белсаце”.

Падчас сваёй перадвыбарчай кампаніі Мікалай Статкевіч з жорсткай крытыкай ставіўся да існуючай у краіне ўлады. Ён гаварыў не блытана, хаваючы думкі за частаколам слоў, а наўпрост „рэзаў праўду-матку”. Многіх, зразумела, такая ваяўнічая пчырасць шакавала, а многіх — захапляла. Цяпер, калі палітык-патрыёт знаходзіцца ў турме, варта ўзняць свой голас у яго падтрымку.

Уладзімір ЛАПЦЭВІЧ

С БЕЛАРУСІ

Шлях Скарыны

У кожнага з беларусаў свой шлях спазнання вялікага Францішка Скарыны. Адно старанна вывучаюць ягоную кніжную выдавецкую культуру, іншыя — біяграфічныя звесткі, трэція бяруць на веру ягоную святасць як асветніка. У апошнім амаль няма сумненняў, хоць мы абсалютна не ведаем якім быў наш першадрукар у побыце, у дачыненні з людзьмі, блізкімі сябрамі, жанчынамі. Мы можам толькі меркаваць, што гэта быў глыбокі вернік, асоба, у якой было шмат хрысціянскай любові, бо толькі ў такога чалавека магла быць такая замілаванасць найвялікшай Кнігі ў гісторыі гэтага свету. Нездарма наш сучаснік і руплівец беларушчыны Аляксей Белазок „кананізаваў” Францішка — у Гудзевіцкім літаратурна-этнографічным музеі Скарына выяўлены і экспануецца ў вобразе святога. І хто ведае, магчыма гэта вельмі блізка, а можа і абсалютна адпавядае ісціне, бо і царкоўныя каноны, як высвятляецца з часам, няпоўныя, а бывае, што і памылковыя.

Тое, што здзейсніў Скарына, нельга ацаніць і вымераць матэрыяльнымі катэгорыямі. Па сутнасці ён здзейсніў сапраўдны подзвіг у царкоўнаславянскім значэнні гэтага слова. Ён даў свайму народу найгалоўнейшы скарб — друкаваную Біблію. Нашы продкі атрымалі кніжнае Божае слова на роднай мове трэцімі ў Еўропе — пасля немцаў і чэхаў, якім яго падарылі вялікія адпаведна Марцін Лютэр і Ян Гус. Асабісты лёс Скарыны напэўна не быў самым шчаслівым, хоць каму дадзена вызначыць ступень прыватнага шчасця іншага чалавека, тым больш аддаленага на паўтысячагоддзя ў часе і прасторы?! Скарына скончыў свой жыццё ў чэшскай Празе на пасадзе сціплага каралеўскага садоўніка прыблізна ў пасцідзясцягадовым узросце. Ні докладны час яго смерці, ні месца пахавання на Градчанах (гістарычная частка старажыт-

най чэшскай сталіцы) невядомыя. Вядома, што ён пакінуў нейкую спадчыну свайму сыну Сямёну, а значыць усё ж меў сям'ю.

Асабіста мне было заўсёды цікава прайсці вандроўным шляхам Скарыны, пабыць у мясцінах, дзе жыў і працаваў вялікі друкар, пахадзіць па той зямлі, дзе вельмі-вельмі даўно крочыў ён. Задума пачалася рэалізоўвацца ў Вільні, а канчаткова здзейснілася ў 2000 годзе ў італьянскай Падуі. Паміж імі былі падарожжы ў Полацк і Кракаў, Познань і Прагу. На ўсялякі выпадак з'ездзіў і ў Ленінград, ранейшы і цяперашні Санкт-Пецярбург, хоць тады мы і не здагадаліся, што паводле „правадыра” сённяшніх дзён „Скарына жыў і работал у Піцэра”. Цяперашні ўладар над беларускаю зямлёй ненавідзіць нават сярэднявечных нашых продкаў, нездарма ж змяніў назву цэнтральнага праспекта беларускай сталіцы. Але хто яго згадае хоць адным добрым словам праз час...

У Падуі мы разам з калегам шукалі памятную дошку на будынку мясцовага ўніверсітэта. Цікава, што з чатырох чалавек, якіх мы спаткалі і запыталіся па дарозе на страшнай моўнай трасянцы пра аб'ект нашага інтарэсу, двух ведалі пра нашага асветніка. Ці нам так пашэнціла, ці то сапраўды падуанцы так шануюць сярэднявечнага доктара медыцыны, але гэтая акалічнасць дазволіла перакрыць нам у далёкай Італіі асабістую радасць.

А ў 1996 годзе пашчасціла адчуць сапраўдны гонар за сваю краіну, калі на нацыянальнай чэшскай бібліятэцы Клеменцінум, што зусім побач са знакамітым Карлавым мостам, была адкрыта мемарыяльная дошка ў гонар Скарыны, а на Градчанах яму ўрачыста быў адкрыты паўнаўрачэны помнік з тлумачальнай табліцай на камені.

І адзін чалавек можа прынесці славу цэлай нацыі...

Уладзімір ХІЛЬМАНОВІЧ

Сяргей ЧЫГРЫН

Янка Купала: праездам праз Варшаву

Народны паэт Беларусі Янка Купала ў першай палове XX стагоддзя вельмі хацеў пабываць у Варшаве і сустрэцца з беларусамі. Але, на вялікі жаль, такой мажлівасці польскія ўлады яму ніколі не далі.

Жывучы ў Варшаве беларускі паэт Гальяш Леўчык 27 чэрвеня 1907 года напісаў санет „Купалле” і прысвяціў яго Янку Купалу:

*Як ранак загляне з-пад летняе ночы
Ды сонейка згоне ўсе сумныя хмары,
Пайду я дзівіцца у поле на чары,
Расою абмыю заплаканы вочы...
Пайду я у вёску пад шэрыя хаты,
Ўвайду сабе ціха пад мховыя стрэхі,
І буду збіраці дзявочыя смехі,
І буду вясёлы, і рад, і багаты!
Тагды — ўсіх дзяўчатак
наслукайшы думак,
Ля збожжа, ля кветак,
накрытых расою,
Пайду я да лесу зялёнай мяжою;
Пад голаў злажыўшы
дарожны мой клунак,
На мох пад хваіну я там палажуся
І ціха за край свой тагды памалюся!..*

Гэта быў першы верш у беларускай літаратуры, прысвечаны народнаму песняру. Апублікаваны ён быў у зборніку Гальяша Леўчыка „Чыжык беларускі” на 34 старонцы. Зборнік гэты лацінкай выйшаў з друку ў Вільні ў 1912 годзе пад рэдакцыяй таго ж самага Янкі Купалы. У 1914 годзе Гальяш Леўчык хацеў свайго „Чыжыка беларускага” выдаць кірыліцай. Свой зборнік з Варшавы ён даслаў у Вільню Янку Купалу. 7 лютага 1914 года Янка Купала адпісаў адказ: „Паважаны пане! Вашага „Чыжыка” аддалі ўжо друкаваць рускімі літарамі. Будзьце ласкавы прыслаць як найхутчэй клішэ вокладкі і Вашай фатаграфіі. Калі маецца зрабіць якія папраўкі, то прышліце папраўлены экзэмпляр. Астаюся са шчырай да Вас пашанай сакратар Беларускага выдавецтва Ів. Луцэвіч. P.S. Апошняю карэктурку кніжкі прасілі б, каб Вы самі зрабілі. Ів. Л.” (часопіс „Беларусь”, 1973, № 2, с. 28).

Але „Чыжык беларускі” Гальяша Леўчыка кірыліцай не выйшаў, бо перашкодзіла гэтаму Першая сусветная вайна.

З Янкам Купалам сябравалі многія беларускія студэнты, якія ў першай палове XX стагоддзя вучыліся ў Варшаве. У прыватным архіве беларускай пісьменніцы Зоські Верас (1892-1991), якая жыла ў Вільні, усё жыццё захоўваўся ліст ад яе сябра, студэнта медыцынскага факультэта Варшаўскага ўніверсітэта Аркадзя Табэркі, які родам быў з вёскі Астроўна Магілёўскай губерні. 2 мая 1914 года Аркадзь, па дарозе дамоў, спыніўся ў Вільні. Адтуль ён напісаў Зосьцы Верас у Варшаву, што быў у Вільні і бачыўся з Янкам Купалам, які падараваў на памятку з аўтографам сваю кнігу „Шляхам жыцця”.

У 1920-х гадах у Варшаве дзейнічаў Беларускі пасольскі клуб — нацыянальная дэпутацкая фракцыя ў Сейме. 7 чэрвеня 1925 года дзесяць сяброў Беларускага пасольскага клуба накіравалі Янку Купалу вітанне з нагоды 20-годдзя літаратурнай дзейнасці. Гэтае ві-

Беларускі пасольскі клуб. 1923 г.

танне надрукавала газета „Савецкая Беларусь”: „Янка Купала. Інбелкульт. Мінск. Шчыра вітаем слаўнага песняра Беларусі з дваццатымі ўгодкамі літаратурнай працы. Няхай красуе музатвая пры тварэнні культуры на карысць працоўных масаў беларускага народу! Варшава. Соём”. Тэлеграму падпісалі Браніслаў Тарашкевіч, Сымон Рак-Міхайлоўскі, Павел Валашын, Аляксандр Уласаў і іншыя беларускія дэпутаты Сейма.

Дарэчы, з Браніславам Тарашкевічам Янку Купалу ўдалося ўсё ж сустрэцца праездам на цягніку ў Варшаве. Было гэта ў канцы кастрычніка 1925 года, калі народны паэт вяртаўся з Міхасём Чаротам з Берліна і з Прагі. Янка Купала хацеў затрымацца ў Польшчы на некалькі дзён, але польскія ўлады не дазволілі гэта зрабіць. Віленская газета „Жыццё беларуса” (1925, № 18) пісала: „27 кастрычніка праз Варшаву праехаў, варочаючыся з Нямеччыны і Чэхаслава-

чыны, наш вялікі нацыянальны паэт Янка Купала. На просьбу яго аб дазvole спыніцца ў межах Польшчы на пару дзён і наведацца да Вільні польская ўлада адказала адмоўна, даўшы толькі транзітную візу (на праезд без права спыніцца)”.

Праз Варшаву Янка Купала ехаў і летам 1927 года. З Мінска ён накіроўваўся ў Карлсбад, каб падлячыцца. І зноў польскія ўлады яму не дазволілі затрымацца на тэрыторыі Польшчы. „Нічога дзіўнага, што праезд Янкі Купалы ўлетку 1927 года па дарозе ў Карлсбад праз Заходнюю Беларусь стаўся значнай палітычнай падзеяй грамадскага жыцця прыгнечанай краіны. Нічога дзіўнага таксама, што польскі ўрад збаяўся дапусціць да сустрэчы паэта з народам”, — згадваў у сваіх успамінах Валянцін Таўлай („Янка Купала”, Мінск 1952, с. 156).

Пра тое, што Янку Купалу не дазволілі спыніцца і сустрэцца з беларусамі Польшчы, напісалі многія белару-

скія выданні Польшчы і БССР. У хроніцы газеты „Наша праўда” ад 6 жніўня 1927 года паведамлялася: „У аўторак праз Варшаву праехаў, едучы з Мінска ў Карлсбад, наш найвялікшы песняр Янка Купала. На вялікі жаль, нашаму песняру не ўдалося заехаць у Вільню: ён атрымаў ад польскіх уладаў візу без права затрымацца ў Польшчы”. Віленская „Беларуская крыніца” (№ 33 ад 1927 года) таксама пісала: „Праезд Янкі Купалы праз Варшаву. У аўторак на мінулым тыдні найвялікшы наш песняр Адраджэння Янка Купала, едучы з Менску ў Карлсбад (Чэхаславачына) лячыцца (хворы на вантробы) праязджаў праз Варшаву. На жаль, польскія ўлады, даючы Купале візу (дазвол) на праезд, не дазволілі затрымацца ў Польшчы”.

Вяртаючыся з Чэхаславачыны ў Мінск, з Янкам Купалам на чыгначным вакзале ў Варшаве ўдалося пагутарыць журналісту віленскай „Нашай працы”. Журналіст тайком пранік у вагон да песняра і задаў яму пару пытанняў. Гэтая гутарка была апублікавана ў „Нашай працы” (№ 2 за 1927 г.). І хоць гутарка была надрукавана ў вельмі асцярожнай форме, кожнае слова Купалы аб навінах літаратурнага жыцця ў Мінску ўспрымалася як доўгачаканая, шматзначная вестка — польская цензура тады добра навучыла заходнебеларускага чытача разумець і паміж радкоў. Вось некалькі прыкладаў з той гутаркі.

Аб сваёй працы Янка Купала сказаў, што за апошнія часы ён даваў свае вершы ў „Полымя” і іншыя часопісы і газеты. „За вялікія рэчы, — сказаў Янка Купала, — я не браўся, бо быў заняты ўпарадкаваннем і пераглядам старых твораў, якія цяпер друкуюцца ў поўным сабранні іх. Пераклаў вось толькі прыгожую рэч з польскай мовы — адрывак з песні „O wojnie domowej” Бранеўскага”. — „Перагляд і апрацоўка ўсяго гэтага матэрыялу занялі вельмі многа часу і яшчэ зоймуць. А тут яшчэ і хвароба не дае працаваць!”, — жаліўся Янка Купала. Аб творчасці іншых нашых паэтаў — між іншым аб згуртаваннях нашых паэтаў і літаратараў, аб якіх глухія весткі даходзілі ў Заходнюю Беларусь, Янка Купала сказаў: „Творчасць беларуская багатая расцвітае. Працуюць, не пакладаючы рук, старыя пісьменнікі, ды нарасла цэлая маса новых. Вось, апошнія першыя заварушыліся, каб сарганізавацца. Ужо гадоў пяць назад заснавалася арганізацыя нашае літаратурнае моладзі пад назвай „Маладняк”. Яна ахапіла цэлы край і сотні маладых паэтаў. Праз нейкі час з „Маладняка” выдзелілася група „Узвышша”, да якое са старэйшых пісьменнікаў далучыўся Змітрок Бядуля. Цяпер творыцца яшчэ адна група — «Пробліск». Далей Янка Купала расказаў пра выдавецкія справы, якія ў Заходняй Беларусі не дужа добрыя. Купала назваў некалькі характэрных лічбаў, якія паказаліся заходнім беларусам проста казачнымі.

11 кастрычніка 1927 года газета „Савецкая Беларусь” паведаміла, што Янка Купала вярнуўся дамоў. Больш ніколі ў жыцці Янка Купала ў Варшаве не быў.

Даваенная Варшава